

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra rozvojových a environmentálních studií

**Posouzení územní ochrany přírody v navrhovaném národním
parku Jeseníky metodou analýzy mezer v prostředí GIS**

Adam Gapčo

Bakalářská práce

v oboru Environmentální studia a udržitelný rozvoj

Vedoucí práce: Doc. Ing. Ivo Machar, Ph.D.

Olomouc 2017

Prohlášení

Já, Adam Gapčo, prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně pod odborným vedením Doc. Ing. Ivo Machara, Ph.D. Veškerou použitou literaturu jsem uvedl v seznamu citovaných zdrojů.

V Olomouci dne 23. 3. 2017

.....

Adam Gapčo

Poděkování

Děkuji Doc. Ing. Ivo Macharovi, Ph.D. za jeho věnovaný čas, ochotu, vstřícnost, cenné rady a připomínky. Dále bych chtěl poděkovat Správě CHKO Jeseníky, zejména Mgr. Jindřichu Chlapkovi, za poskytnutí velkého množství informací a podkladů k této práci. V neposlední řadě děkuji rodině a všem, kteří mě během psaní podporovali.

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Adam GAPČO**
Osobní číslo: **R140518**
Studijní program: **B1301 Geografie**
Studijní obor: **Environmentální studia a udržitelný rozvoj**
Název tématu: **Posouzení územní ochrany přírody v navrhovaném národním parku Jeseníky metodou analýzy mezer v prostředí GIS**
Zadávací katedra: **Katedra rozvojových studií**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

V úvodní části práce bude stručnou formou zpracován přehled významu a efektivity institutu chráněných území přírody ve světě s důrazem na kategorie "chráněná krajina" a "národní park" a dále bude stručně zpracován přehled nástrojů a institutů územní ochrany přírody v ČR (kategorie CHÚ, jejich základní a bližší ochranné podmínky, přehled terminologie atd.) a strategické dokumenty, které se zabývají potenciálním rozšiřováním dnešní soustavy chráněných území v ČR. Teoretická část bude rozdělena na dvě oblasti: I. Stručné shrnutí významu GIS pro analýzy chráněných území s důrazem na metodu analýzy mezer II. V teoretické části práce bude dále formou řešerše studovaného území Jeseníků a) zpracována stručná geografickoenvironmentální charakteristika Jeseníků b) provedeno shrnutí současného stavu úvah (příprav) projektu na zřízení národního parku v Jeseníkách c) zhodnocen současný stav všech forem legislativní územní ochrany přírody v CHKO Jeseníky Praktická část práce bude obsahovat vlastní analýzu mezer území navrhovaného národního parku Jeseníky (v prostředí GIS) zaměřenou na zhodnocení překryvů všech typů kategorií územní ochrany přírody včetně kategorie národního parku s tabulkovou přílohou, v níž budou srovnány základní a bližší ochranné podmínky všech kategorií. Základní otázka, na níž bude hledat odpověď analýza mezer, zní : "Změní (zvýší ?) kategorie národního parku dnešní formu územní ochrany přírody v Jeseníkách ?" Diskuse bakalářské práce stručně porovná výsledky autora bakalářské práce s názory na vyhlášení nových národních parků v ČR a publikovanou literaturou.

Rozsah grafických prací: dle potřeby
Rozsah pracovní zprávy: 10 - 15 tisíc slov
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická
Seznam odborné literatury:

BANAŠ, Marek, KOČÍ, Kateřina (ed.). Jeseníky: chráněná krajinná oblast. 1. vyd. Rožnov pod Radhoštěm: Správa CHKO Jeseníky, 2007. ISBN 978-80-254-1561-0.

Výroční zpráva Jeseníky: Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, správa CHKO Jeseníky. Jeseník: Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, správa CHKO Jeseníky, [200-]-^{^^}

. ISBN 978-80-87051-25-2.

VÍTEK, Ondřej (ed.). Analýza antropických vlivů v nejcennějších částech CHKO Jeseníky: sborník AOPK ČR. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, 2009. ISBN 978-80-87051-69-6.

FRIEDL, Karel. Chráněná území v České republice. Praha: Informatorium, 1991. ISBN 80-85368-13-7.

VOŽENÍLEK, Vít. Národní parky a chráněné krajinné oblasti České republiky. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0468-0.

MIKO, Ladislav. National parks and protected landscape areas of the Czech Republic. 2nd ed. Prague: Ministry of the Environment of the Czech Republic, 2009. ISBN 978-80-7212-497-8.

PETŘÍČEK, Václav (ed.). Péče o chráněná území. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, 1999. ISBN 80-86064-42-5.

Vedoucí bakalářské práce: doc. Ing. Machar Ivo, PhD.
Katedra rozvojových studií

Datum zadání bakalářské práce: 6. května 2016
Termín odevzdání bakalářské práce: 15. dubna 2017

prof. RNDr. Ivo Frébort, CSc., Ph.D.
děkan

L.S.

doc. RNDr. Pavel Nováček, CSc.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 6. května 2016

Abstrakt

Teorie bakalářské práce je rozdělena na dvě části, na kterou pak navazuje část praktická. První část popisuje efektivitu chráněných území ve světě a kategorizaci chráněných území podle IUCN s porovnáním kategorií národní park a chráněná krajina. Dále se zabývá systémem ochrany přírody v České republice se zaměřením na kategorizaci chráněných území a rozšiřování jejich soustavy. V druhé části je shrnut význam geoinformačních systémů (GIS) pro analyzování chráněných území se zaměřením na analýzu mezer. Následně stručně popisuje úvahy na zřízení Národního parku Jeseníky a hodnotí současný stav územní ochrany v CHKO Jeseníky.

Praktická část zahrnuje analýzu mezer zájmového území společně s tabulkovými přílohami, které zobrazují definiční znaky chráněných území a srovnávají základní a bližší ochranné podmínky. Dále jsou zde přiloženy mapové podklady k porovnávání současného stavu ochrany přírody v CHKO Jeseníky s navrhovaným národním parkem. V diskusi jsou pak stručně srovnány výsledky práce s názory na vyhlášení nových národních parků v ČR.

Klíčová slova

CHKO Jeseníky, národní park, zvláště chráněná území, ochrana přírody, GIS, IUCN

Abstract

The theory of the bachelor thesis is divided into two parts followed by a practical section. The first part describes the effectiveness of protected areas in the world and the categorization of protected areas according to IUCN while comparing categories of National Park and Protected Landscape. It also concerns the nature protection system in the Czech Republic focusing on the categorization of protected areas and expansion of their systems. The second section summarizes the importance of geographic information systems (GIS) for analyzing protected areas focusing on the gap analysis. Subsequently briefly describes consideration of establishment of the National Park Jeseníky and assesses current state of the territorial protection nature in Protected Landscape Area Jeseníky.

The practical part includes gaps analysis of the studied area with spreadsheet attachments that shows defining features of protected areas and compares essential and additional protective conditions. There are also enclosed map data to compare current state of the conservation of Jeseník nature with the Proposed National Park. In the discussion are briefly compared results of bachelor thesis with the views of declaration of the new national parks in the Czech Republic.

Key words

PLA Jeseníky, national park, specially protected areas, conservation of the nature, GIS, IUCN

Obsah

Seznam tabulek, obrázků, map a příloh.....	10
Seznam zkratk.....	11
1 Úvod a cíle práce	12
2 Metodika a materiál	13
3 Teoretická část práce	14
3.1 Světová ochrana přírody s důrazem na kategorie národní park a chráněná krajina	14
3.1.1 Kategorizace chráněných území podle IUCN	18
3.2 Přehled nástrojů a institutů územní ochrany přírody v České republice	22
3.2.1 Kategorie zvláště chráněných území v ČR.....	24
3.2.2 Strategické dokumenty zabývající se rozšiřováním dnešní soustavy chráněných území v České republice.....	34
3.3 Význam GIS pro analýzy chráněných území s důrazem na metodu analýzy mezer	35
3.4 Geograficko-environmentální charakteristika Jeseníků	36
3.4.1 Geologie a geomorfologie	37
3.4.2 Klima	37
3.4.3 Lesní porosty	38
3.4.4 Fauna a Flóra	38
3.5 Shrnutí současného stavu úvah na zřízení Národního parku Jeseníky	39
3.5.1 Návrh Společnosti přátel Jeseníků, os.	39
3.5.2 Podklad pro návrh Národního parku Jeseníky - Ekologické služby s.r.o.....	40
3.5.3 Plán péče o uvažovaný Národní park Jeseníky	41
3.6 Zhodnocení současného stavu všech forem legislativní územní ochrany CHKO Jeseníky	42
4 Praktická část práce	44
4.1 Analýza mezer	44

4.1.1 Maloplošná zvláště chráněná území překrývající hranice Národního parku Jeseníky	44
4.1.2 Národní park Jeseníky	47
4.1.3 Základní a bližší ochranné podmínky chráněných území	53
4.2 Výsledky.....	57
Diskuze	58
Závěr.....	59
Zdroje	60
Přílohy	65

Seznam tabulek, obrázků, map a příloh

Seznam tabulek

Tabulka 1: Kategorie chráněných území dle IUCN

Tabulka 2: Odlišnost kategorie II od ostatních kategorií IUCN

Tabulka 3: Odlišnost kategorie V od ostatních kategorií IUCN

Tabulka 4: Definiční znaky pro vyhlášení národních parků v ČR

Tabulka 5: Maloplošná chráněná území v CHKO Jeseníky

Tabulka 6: Definiční znaky zájmových maloplošných zvláště chráněných území a NP Jeseníky

Tabulka 7: Základní ochranné podmínky přírodních rezervací

Tabulka 8: Základní ochranné podmínky národních přírodních rezervací

Tabulka 9: Základní ochranné podmínky národních parků

Seznam obrázků

Obrázek 1: Příklad území kategorie národní park - Yellowstonský národní park

Obrázek 2: Příklad území kategorie přírodní rezervace – Národní přírodní rezervace Soos

Obrázek 3: Grónský národní park

Obrázek 4: Příklad národního parku v ČR – Krkonošský národní park

Obrázek 5: Příklad ochrany krajinného rázu a parkovitého typu krajiny v CHKO Bílé Karpaty

Obrázek 6: Příklad přirozeného reliéfu v NPR Adršpašsko-teplické skály

Obrázek 7: Příklad národní přírodní památky – Barrandovské skály

Seznam map

Mapa 1: Porovnání hranic NP Jeseníky s překryvem MZCHÚ

Mapa 2 : Překryv zonace CHKO Jeseníky s územím navrhovaného NP Jeseníky

Mapa 3: Zonace navrhovaného Národního parku Jeseníky

Seznam příloh

Příloha 1: Srovnání jednotlivých biotopů na území navrženého NP Jeseníky s Krkonošským národním parkem a NP Šumava

Příloha 2: Porovnání rozdílů mezi národními parky a Správou CHKO Jeseníky

Příloha 3: Jádrové území navrhovaného Národního parku Jeseníky

Seznam zkratek

AOPK – Agentura ochrany přírody a krajiny

GIS – geografický informační systém

CHKO – chráněná krajinná oblast

CHKOJ – Chráněná krajinná oblast Jeseníky

CHOPAV – chráněná oblast přirozené akumulace vod

IUCN – International Union for Conservation of Nature (Mezinárodní svaz ochrany přírody)

MZCHÚ – maloplošné zvláště chráněné území

MŽP – Ministerstvo životního prostředí

NP – národní park

NPJ – Národní park Jeseníky

NPP – národní přírodní památka

NPR – národní přírodní rezervace

NRBC – nadregionální biocentrum

RAPPAM – Rapid Assessment and Prioritization of Protected Area Management (Rychlé hodnocení a určení priorit péče o chráněná území)

PP – přírodní památka

PUPFL – pozemky určené k plnění funkcí lesa

ÚSES – územní systém ekologické stability

WDPA – World Database on Protected Areas (Světová databáze chráněných území)

ZCHÚ – zvláště chráněná území

1 Úvod a cíle práce

Ochrana Jesenické přírody sahá do 1. poloviny 19. století. První rezervace v Jeseníkách a zároveň i na Moravě nesla název Lichtenštejnský prales. Tato rezervace byla zřízena knížetem Janem z Lichtenštejna. CHKO Jeseníky byla vyhlášena v roce 1969 Krajským střediskem památkové péče a ochrany přírody v Ostravě a zabírá území o rozloze 14 000 ha (SCHKOJ, 2010).

V České republice je ochrana přírody zajišťována zákonem č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, kde jsou chráněná území rozdělena na velkoplošná a maloplošná zvláště chráněná území. CHKO Jeseníky spadá do velkoplošně chráněných území a ochranu zdejší přírody zabezpečuje Správa CHKO Jeseníky. V současné době se na území CHKO nachází 28 maloplošných zvláště chráněných území.

Myšlenka zřízení Národního parku Jeseníky sjednocuje současnou diferenciaci ochrany přírody. K tomu, aby k vyhlášení NP došlo, je třeba většinové shody společnosti, jakým směrem se má ochrana Jesenické přírody ubírat.

Cílem úvodní části bakalářské práce je popis efektivitu světové ochrany přírody v kategoriích Národní park a Chráněná krajina. Dále pak formulování přehledu významu a efektivitu institutů územní ochrany v České republice společně s dokumenty, které se zabývají rozšiřováním chráněných území v našem státě. Na tuto část navazuje shrnutí významu GIS pro ochranu přírody, geograficko-environmentální charakteristika zájmového území a zhodnocení současného stavu legislativní ochrany přírody v CHKO Jeseníky.

Cílem praktické části je zjištění pomocí analýzy mezer, map a tabulkových příloh, zda by se vyhlášením Národního parku Jeseníky zvýšila praktická ochrana přírody tohoto území.

2 Metodika a materiál

U kategorizace chráněných území podle IUCN jsou uvedeny a popsány pouze kategorie Národní park a kategorie Chráněná krajina/mořská oblast, z toho důvodu, že se bakalářská práce zabývá pouze těmito zájmovými územími. Podrobnější informace o dalších kategoriích ochrany přírody podle IUCN jsou dostupné v Zásadách pro používání managementových kategorií chráněných území (Dudley, 2013).

Data pro analýzu mezer byla získána z jednotlivých plánů péče o zájmová chráněná území, která překrývají hranice navrhovaného Národního parku Jeseníky. Plány péče jsou dostupné na stránkách AOPK ČR. Získaná data byla zpracována do tabulky v programu Excel podle definičních znaků pro vyhlášení chráněných území v ČR.

Podklady pro tvorbu map byly poskytnuty Správou CHKO Jeseníky za smluvních podmínek. Data byla dále zpracována v programu QGIS (verze: 2.10.1). Od správy CHKO Jeseníky byl také poskytnut Plán péče o uvažovaný Národní Park Jeseníky a další literatura.

Tabulky základních ochranných podmínek byly zpracovány dle zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny a upraveny v programu Excel.

Plošné jednotky jsou uváděny v hektarech (ha) či v procentech (%). Hodnoty jsou zaokrouhlovány ve většině případů na dvě desetinná místa.

3 Teoretická část práce

3.1 Světová ochrana přírody s důrazem na kategorie národní park a chráněná krajina

Obr. 1: Příklad území kategorie národní park - Yellowstonský národní park (yellowstonepark.com)

Podle Mezinárodní unie na ochranu přírody IUCN je chráněné území v zásadách pro kategorizaci a management chráněných území definováno jako jasně vymezený geografický prostor, uznaný a spravovaný zákonem nebo jinými účinnými prostředky, kde je cílem dlouhodobá ochrana přírody, ekosystémových služeb a kulturních hodnot (Dudley, 2013).

Mezi nejznámější patří národní parky (obr. 1), chráněné krajinné oblasti, přírodní rezervace (obr. 2) a území pro ochranu divoké přírody. Mohou ale zahrnovat například i území spravovaná místními komunitami. Chráněná území zahrnují různé přístupy k managementu. Od přísně chráněných území, kde je vstup povolen pouze pro malý počet lidí nebo úplně zakázán, přes parky, ve kterých je kladen důraz na ochranu přírody, ale vstup je zde povolen, až po méně přísné přístupy, kde je ochrana začleněna do tradičního způsobu života či se dokonce uskutečňuje souběžně s omezeným, udržitelným využíváním přírodních zdrojů člověkem.

Obr. 2: Příklad území kategorie přírodní rezervace – Národní přírodní rezervace Soos (zivykraj.cz)

V roce 2016 existovalo podle Světové databáze chráněných území WDPA 217 155 chráněných území, jejich počet a rozsah se však neustále mění (Protected planet report, 2016).

Na druhou stranu rozloha ani počet chráněných území nevypovídají o tom, jak moc jsou chráněná území účinná. Chráněná území vznikala zpočátku často z estetických důvodů a bez systematického plánování. Především plochy s větší rozlohou bývají vyhlášeny v oblastech, které mají malý ekonomický význam. Často jsou to lokality s nižší primární produktivitou, na kterou je většinou vázána nižší biodiverzita. Například chráněná oblast v Saudské Arábii Ar- Rub-al-Chálí či Grónský národní park (obr. 3) chrání pouštní a arktickou krajinu s velmi malou ekosystémovou a biologickou rozmanitostí. Toto území zaujímá 1,6 milionu km², což je 8 % z celkové rozlohy všech celosvětově chráněných území. I když chráněné plochy zahrnují tak velká území, dostatečně nechrání ani živočichy s velkou teritorialitou, například velké šelmy. Na druhou stranu zahrnují velkou část přírody s nízkým vlivem člověka tzv. divočinu (Scott et al., 2001).

Obr. 3: Grónský národní park (greenland.com)

Opakem jsou chráněná území, zejména v Evropě, která udržují významné části přírody na malých plochách, ale z pohledu účinné péče je rozloha nevyhovující. V současnosti má 90 % evropských chráněných území rozlohu menší než 10 km², což ztěžuje například účinnou ochranu obratlovců (Gaston et al., 2008).

V jednotlivých zemích se podíl chráněných území na celkové rozloze státu výrazně liší. V roce 2007 splňovala symbolickou hranici 10 % necelá polovina hodnocených států, pouze 106 z 236. Průměrně bylo dosahováno 12,2 %. V roce 2009 byla 87 států vypracována zpráva o naplňování úmluvy o biologické rozmanitosti. 57 % států uvedlo, že za účelem zachování biodiverzity chrání přinejmenším 10 % svého státního území (SCBD, 2010).

Výjimku tvoří Brazílie, která v letech 2003 až 2009 zřídila v Amazonii 524 tisíc km² chráněných území, což je zhruba území o velikosti Francie (Jenkins a Joppa, 2009).

Největší procento chráněných území z celkové rozlohy souše zaujímá Střední a Jižní Amerika 23,5 % a 21,1 %, Severní Amerika 17,9 %. Nejmenší podíl naopak patří Jižní Asii (7,1 %), severní Euroasii 7,7 % a severní Africe s Blízkým východem 8,4 % (UNEP-WCMC, 2008).

I když v dnešní době dochází k velkému rozvoji ochrannářského plánování a ochrannářské biologie, neexistuje zatím všeobecně uznávaný způsob, jak hodnotit účinnost péče o chráněná

území. Nejvíce používaný přístup byl navržen organizací IUCN (Hockings et al., 2006; Leverington et al., 2008).

Dobrá péče o chráněná území vychází podle IUCN z porozumění existujícím hodnotám a hrozbám, kterým chráněná území čelí s následným racionálním plánováním a získáním finančních prostředků. Vlastní management napomáhá ekosystémovým službám, které ovlivňují chráněná území i jejich obyvatele. Nejpoužívanější metodikou z této koncepce je Rychlé hodnocení a určení priorit péče o chráněná území (RAPPAM), tento způsob hodnocení využívá Světový fond na ochranu přírody (Ervin, 2003).

IUCN provádí nejrozsáhlejší celosvětové hodnocení účinnosti chráněných území pro Úmluvu o biologické rozmanitosti. V současné době jsou k dispozici data ze 100 zemí celého světa z více než 4000 klasifikovaných chráněných území. U 14 % byly zjištěny značné nedostatky a odpovídajícímu hodnocení péče o přírodu a krajinu dosáhla jen pětina hodnocených území (Leverington et al. 2008).

Během posledních 40 let vzrostla celková rozloha chráněných území z velikosti Velké Británie na velikost Jižní Ameriky. V současné době je chráněno přibližně 10,1 – 15,5 % zemské souše. Zatím však není plně ustanoveno velké množství chráněných území nebo není zabezpečený jejich management. Společensko-hospodářské a politické scénáře však naznačují, že by do roku 2030 mohlo být chráněno 15 – 29 % pevniny. Je patrné, že bohatší státy jsou ochotné častěji vyhlášovat přísně chráněné rezervace a chránit větší část svého území, než státy rozvojové (Dudley, 2013; McDonald a Boucher, 2011).

3.1.1 Kategorizace chráněných území podle IUCN

Tab. 1: Kategorie chráněných území dle IUCN

Ia: Přísná přírodní rezervace	chráněné území udržované převážně pro vědecké účely
Ib: Území divoké přírody	chráněné území zaměřené převážně na ochranu divoké přírody
II: Národní park	chráněné území udržované především pro ochranu ekosystémů a pro rekreaci
III: Přírodní památka nebo prvek	chráněné území zřízené převážně pro ochranu specifických přírodních jevů
IV: Území pro péči o stanoviště/druhy	chráněné území zřizované převážně pro účely ochrany, prováděné cestou managementových zásahů
V: Chráněná krajina/mořská oblast	chráněné území zřízené převážně pro ochranu krajiny/mořských území a pro rekreaci
VI: Chráněné území s udržitelným využíváním zdrojů	chráněné území zřizované převážně pro trvale udržitelné využívání přírodních ekosystémů

Zdroj: Upraveno autorem dle kategorizace IUCN

3.1.1.1 Kategorie II: Národní park

Do této kategorie spadají rozsáhlé přírodní nebo přírodě blízké oblasti sloužící k ochraně ekosystémů, biologické rozmanitosti případně i k ochraně geomorfologických a geologických jevů. Existují pravidla stanovující využívání a návštěvnost tohoto území. Vlivy jsou přísně monitorovány a omezeny pouze na takové, které prospívají přírodním hodnotám, kvůli kterým jsou tyto oblasti chráněny. Národní parky nabízejí prostor pro vědecké, vzdělávací, duchovní, kulturní a rekreační příležitosti. Všechny tyto činnosti musí být slučitelné s účelem a posláním těchto území.

Cíle ochrany a managementu národních parků

Hlavním cílem je chránit přirozenou biodiverzitu a ekosystémy národního či mezinárodního významu spolu s environmentálními procesy a ekologickými strukturami pro vědecké, vzdělávací, rekreační a duchovní účely. Geografické regiony, které reprezentují tyto oblasti, by měly být uchovávány v nejpřirozenějším stavu, stejně tak i biotická společenstva a genetické zdroje. Populace původních druhů by měly být udržovány v takových počtech, které jsou dostatečné pro zajišťování ekologické stability ekosystémů. Na území národních parků se vylučuje intenzivní obhospodařování a jiné činnosti, které jsou neslučitelné s účelem vyhlášení. V úvahu by také měly být brány potřeby původních obyvatel, kteří využívají zdroje pro svou obživu. Jejich činnost by neměla negativně ovlivňovat hlavní managementové cíle území. Místní ekonomika by měla být podporována prostřednictvím cestovního ruchu.

Správa národních parků a organizační odpovědnost

Vlastnit a spravovat národní parky by měl nejvyšší kompetentní úřad v dané zemi, která má tato území zahrnuta ve svém zákoně. Odpovědnost za tato území je však možné přenést na jinou úroveň veřejné správy, úřadům, nadacím nebo jiným zákonem zřízeným institucím, které zaručí patřičnou péči.

Území nazývané národním parkem není vždy vázáno na kategorii II, ale existují ve všech kategoriích. Dokonce jsou známy národní parky, které neslouží pro ochranu přírody. Tento název je používán z toho důvodu, že ve velkém množství států nejlépe vystihuje chráněná území v kategorii II. Pravdou je, že i když se území nazývá národním parkem, nemá žádnou spojitost s managementem tohoto území. Za názvem „národní park“ by nikdy nemělo být skrýváno vystěhování původních obyvatel (Dudley, 2013; MŽP, 2001; UNEP-WCMC a IUCN, 2016; Hockings et al., 2006).

Tab. 2: Odlišnost kategorie II od ostatních kategorií IUCN

Kategorie:	
Ia: Přísná přírodní rezervace a Ib: Území divoké přírody	
<p>Kategorie II nemá být tak přísně chráněná. Díky více rozvinuté obslužné infrastruktuře (turistické cesty, silnice, ubytovací zařízení apod.) bude míra návštěvnosti kategorie II vyšší než u kategorie Ia a Ib. Chráněná území kategorie II však často zahrnují i jádrové zóny, kde je počet návštěvníků přísně regulován, což může připomínat režim kategorie Ia a Ib.</p>	
III: Přírodní památka nebo prvek	IV: Území pro péči o stanoviště/druhy
<p>Kategorie II si je s kategorií III velmi podobná v péči a managementu. Rozdílem těchto dvou území je rozloha. Kategorie III se zaměřuje na jednotlivé zájmové prvky, kdežto cílem kategorie II je ochrana a udržování celého ekosystému.</p>	<p>Kategorie II chrání a udržuje ekologickou stabilitu v celém ekosystému. Cílem kategorie IV je ochrana konkrétních druhů a stanovišť (např. fragmenty lesů, mokřady, rašeliniště). Málodky je rozloha kategorie IV tak velká, aby mohla chránit celé ekosystémy.</p>
V: Chráněná krajina/mořská oblast	VI: Chráněné území s udržitelným využíváním zdrojů
<p>Kategorie II se zaměřuje na udržení nebo docílení co nejpřírodnějšího stavu, lidské zásahy jsou prakticky nežádoucí. Úkolem kategorie V je naopak podpora a zachování kulturního potenciálu krajiny, vzniklého díky interakci mezi přírodou a člověkem.</p>	<p>Cílem kategorie VI je udržovat příznivý stav ekosystému (druhy, genetickou diverzitu a ekosystémové služby) spolu s kulturními hodnotami za pomoci udržitelného využívání přírodních zdrojů. Zatímco v chráněných územích kategorie II mohou přírodní zdroje využívat pouze domorodci pro svou obživu.</p>

Zdroj: Upraveno autorem dle kategorizace IUCN

3.1.1.2 Kategorie V: Chráněná krajina

Chráněné krajinné oblasti jsou území, která vznikla ze vzájemného dlouhodobého působení člověka a přírody. Tato interakce umožnila vznik ekosystémů s významnými estetickými, kulturními a ekologickými hodnotami, často s vysokou biodiverzitou. Zajištění tohoto funkčního propojení mezi člověkem a přírodou je nezbytné pro zachování takovýchto území.

Cíle ochrany a managementu chráněné krajiny

Primárním cílem je uchovávat harmonickou krajinu vzniklou spojením přírody a kultury, tradičními hospodářskými a managementovými postupy. Udržování kulturní krajiny přispívá k ochraně původních druhů a vytvářejí se příležitosti pro vznik chráněných území v jinak intenzivně obhospodařované krajině. Pro uchování chráněné krajiny by měly být podporovány udržitelné ekonomické aktivity a původní životní styl obyvatel, který je v souladu s přírodou. Území by mělo přinášet příležitosti k zábavě, rekreaci, vědeckým aktivitám, vzdělání a mimo jiné i prospěch ve formě přírodních produktů a ekosystémových služeb, za předpokladu, že nebude docházet k narušování ochrany přírody. Měly by být vytvářeny možnosti pro zapojení společnosti do managementu vzácných částí krajiny.

Správa chráněné krajiny a organizační odpovědnost

Chráněnou krajinu může spravovat úřad veřejné správy, většinou jsou to však území tvořená veřejnými i soukromými pozemky, ve kterých probíhá různý způsob managementu. Správa by tedy měla podléhat specifickému plánování nebo jinému způsobu řízení. Aby kvalita krajiny odpovídala místním zvyklostem a náboženství, je třeba ji podporovat z veřejných i jiných zdrojů a udržovat v dlouhodobém časovém měřítku (Dudley, 2013; MŽP, 2001; UNEP-WCMC a IUCN, 2016; Hockings et al., 2006).

Tab. 3: Odlišnost kategorie V od ostatních kategorií IUCN

Kategorie:	
Ia: Přísná přírodní rezervace a Ib: Území divoké přírody	
U kategorie V není oproti kategoriím Ia a Ib kladen důraz na výzkum, avšak může sloužit ke studiu interakcí mezi přírodou a člověkem. U chráněných území kategorie V se předpokládají lidské zásahy, v kategorii Ia a Ib je většina území bezzásahových.	
II: Národní park	III: Přírodní památka nebo prvek
Kategorie II minimalizuje míru lidských zásahů, cílem je zabezpečit co nejpřírodnější stav ekosystémů. U kategorie V je naopak lidská činnost žádoucím faktorem. Na území tohoto typu je umožněna interakce člověka s přírodou.	Kategorie V zahrnují velká množství přírodních hodnot, zejména rozsáhlé části krajiny. Kategorie III se zaměřuje na konkrétní specifické přírodní prvky, jejich jedinečnost a vzácnost.
IV: Území pro péči o stanoviště/druhy	VI: Chráněné území s udržitelným využíváním zdrojů
Kategorie IV se zaměřuje na ochranu konkrétních cílových stanovišť a druhů. Naopak cílem kategorie V je chránit biodiverzitu a krajinný ráz celé oblasti. Území kategorie IV bývají oproti kategoriím V převážně menší rozlohy.	Kategorie V klade důraz na hodnoty vzniklé propojením mezi přírodou a člověkem. Tato kategorie je benevolentnější k intenzivnějším způsobům obhospodařování. Cílem kategorie VI je propojení udržitelného způsobu hospodaření s ochranou ekosystémů. V chráněných územích kategorie VI je na prvním místě podpora využívání přírodních produktů a služeb. Zatímco v kategorii V je primárně podporován aktivní management.

Zdroj: Upraveno autorem dle kategorizace IUCN

3.2 Přehled nástrojů a institutů územní ochrany přírody v České republice

Chráněné území je ta část pevniny nebo moře, která je na základě zákona či tradice určena k ochraně biodiverzity a je spojená s přírodními i kulturními zdroji (WRI, 2003).

Tato území jsou často zřizována státem na národní, regionální i lokální úrovni. Chráněná území ale také vznikají koupí pozemků soukromými osobami nebo neziskovými organizacemi. Další možností je zřizování výzkumných terénních stanic, které při své činnosti kombinují výzkum a ochranu biodiverzity s environmentálním vzděláváním. Do ochrany území se také zapojují svými aktivitami původní obyvatelé a tradiční společnosti (Primack et al., 2011).

Stejně jako ve většině evropských států je i v České republice ochrana životního prostředí zabezpečována státními a soukromými institucemi, popřípadě i jednotlivci. Mezi státní orgány přírody patří krajské úřady, které mají na starost také péči o přírodní rezervace a přírodní památky ležící mimo chráněné krajinné oblasti a národní parky. Dále jsou to obecní úřady, pověřené obecní úřady a obecní úřady obcí s rozšířenou působností.

Správy chráněných krajinných oblastí mají na starost péči o celou plochu CHKO včetně všech národních přírodních rezervací a národních přírodních památek, které leží v tomto území. Správy CHKO organizačně spadají pod Agenturu ochrany přírody a krajiny ČR.

Ochrana přírody v národních parcích je zabezpečována správou národních parků. Tyto instituce pečují o území národních parků a o všechna maloplošná chráněná území ležící v národních parcích. Mezi orgány ochrany přírody dále řadíme Ministerstvo životního prostředí, újezdní úřady vojenských újezdů, které mají na starost ochranu přírody ve vojenských újezdech a Ministerstvo obrany. Nejvyšším dozorovým a kontrolním orgánem státní správy je Česká inspekce životního prostředí.

V soukromém sektoru se většinou jedná o činnost neziskových organizací, dobrovolníků nebo se zapojují občanské společnosti. Neziskové organizace se zabývají zejména osvětovou činností, výchovnými programy, napomáhají v řešení aktuálních přírodních problémů a realizují konkrétní projekty ochrany přírody (Baláž et al., 2010).

Výkon ochrany přírody a krajiny se v České republice řídí zákonem č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny. *„Účelem zákona je za účasti příslušných krajů, obcí, vlastníků a správců pozemků přispět k udržení a obnově přírodní rovnováhy v krajině, k ochraně rozmanitostí forem života, přírodních hodnot a krás, k šetrnému hospodaření s přírodními zdroji a vytvořit v souladu s právem Evropských společenství v České republice soustavu Natura 2000. Při tom je nutno zohlednit hospodářské, sociální a kulturní potřeby obyvatel, regionální a místní poměry. Ochranou přírody a krajiny se podle tohoto zákona rozumí dále vymezená péče státu a fyzických i právnických osob o volně žijící živočichy, planě rostoucí rostliny a jejich společenstva, o nerosty, horniny, paleontologické nálezy a geologické celky, péče o ekologické systémy a krajinné celky, jakož i péče o vzhled a přístupnost krajiny“* (MŽP, 1992).

3.2.1 Kategorie zvláště chráněných území v ČR

Chráněná území se vyhláší na esteticky či přírodovědecky jedinečných nebo významných územích. Za taková území nejčastěji považujeme lokality s unikátní a reprezentativní biodiverzitou na úrovni společenstev, populací i druhů. Dále jsou to území reprezentující charakteristické prvky krajinného rázu kulturní krajiny, území s jedinečnou geologickou stavbou a území významná z hlediska vědeckého výzkumu. Nejčastějším cílem ochrany bývá zlepšení nebo udržení dochovaného stavu území nebo ponechání území či jeho části samovolnému vývoji.

Z hlediska biologického by bylo optimální přísně chránit celá velká území, to však v praxi kvůli hospodářským a jiným zájmům lidské společnosti většinou nejde. A proto se problém řeší hierarchickou víceúrovňovou ochranou, větší plochy jsou chráněny spíše obecnými kritérii ochrany, zatímco konkrétně cílená ochrana je realizovaná na vybraných menších plochách. V České republice rozlišujeme dva typy těchto ploch, velkoplošná a maloplošná zvláště chráněná území. Toto dělení však nevychází ze zákona, ale ze skutečnosti, že chráněné krajinné oblasti a národní parky zaujímají obvykle podstatně větší rozlohu než památky a rezervace. Z toho důvodu se národní parky a chráněné krajinné oblasti dělí do ochranných zón s odstupňovaným režimem ochrany přírody, zatímco památky a rezervace mají ochranný režim na celém svém území stejný. Stupeň ochrany uvnitř velkoplošně chráněných území je určen podle významu přírodních hodnot do tří nebo čtyř zón. V prvních zónách je ochrana nejpřísnější, nachází se zde nejvzácnější části ekosystémů. Zonace tak definuje, které činnosti se nesmí v oblasti vykonávat, jsou podmíněny souhlasem orgánu ochrany přírody, a které činnosti jsou naopak povoleny.

Činnost národních parků a chráněných oblastí vychází z plánu péče, který je vypracován vždy na deset let dopředu. Plán péče definuje celkové a dílčí cíle ochrany přírody a krajiny v daném území včetně doporučení a návrhů opatření k jejich dosažení. Každá z kategorií zvláště chráněných území má ze zákona stanovený lišící se režim ochrany a slouží k ochraně jiného typu území, a to jak z hlediska cílů ochrany, tak z hlediska předmětu ochrany. Proto je třeba vždy před vyhlášením zvláště chráněného území dobře zvažovat, co je cílem ochrany v daném území a podle toho navrhnout nejvhodnější kategorii. V rámci velkoplošných chráněných území rozlišujeme různě přísné kategorie ochrany. Nejpřísnějším stupněm ochrany velkoplošných území je Národní park (Miko, 2007; Baláž et al., 2010; Stejskal, 2016).

3.2.1.1 Velkoplošná zvláště chráněná území

Národní Park

Národní parky jsou podle Zákona o ochraně přírody a krajiny „*Rozsáhlá území, jedinečná v národním či mezinárodním měřítku, jejichž značnou část zaujímají přirozené nebo lidskou činností málo ovlivněné ekosystémy, v nichž rostliny, živočichové a neživá příroda mají mimořádný vědecký a výchovný význam*“ (MŽP, 1992). Předmětem ochrany jsou v národním parku přirozené, lidskou činností málo ovlivněné ekosystémy. Přirozeným nebo lidskou činností málo ovlivněným ekosystémem jsou na území střední Evropy lesy a primární bezlesí podmíněné charakterem podloží a půdy nebo klimaticky, např. plochy nad horní hranicí lesa, rašeliniště, skály a sutě, skalní stepi a lesostepi, neupravené vodní toky a přírodní jezera. Podle mezinárodně doporučené kategorizace chráněných území IUCN by tyto plochy měly pokrývat alespoň tři čtvrtiny národního parku. Za národní parky by měla být navrhována pouze ta území, která představují nejvýznamnější ekosystémy daného typu.

Jako národní parky by zcela určitě neměla být navrhována území s vysokým využitím zemědělské půdy, území silně urbanizovaná s hustou zástavbou rekreačních objektů a území se silně změněným vodním režimem.

V České republice jsou národní parky a jejich hranice vyhlášeny zákonem, který stanovuje bližší ochranné podmínky. V případě potřeby může být kolem NP vyhlášeno ochranné pásmo, které omezuje činnosti potenciálně ohrožující NP.

Bližší ochranné podmínky se stanovují tak, aby ochranný režim vyhovoval určitému území a naplňoval jeho poslání stanovené zákonem při jeho vyhlášení. Úkolem národních parků a jejich dlouhodobým cílem ochrany je zpravidla vytvoření podmínek pro obnovu fungování přirozených procesů v ekosystémech a jejich následné ponechání samovolnému vývoji na větší části území národního parku. Aktivní péče v případě národních parků je řízená přímo správou národního parku.

V České republice jsou v současné době vyhlášeny čtyři národní parky: Krkonošský národní park (obr. 4), Národní park Šumava, Národní park Podyjí a Národní park České Švýcarsko (Baláž et al., 2010; Miko, 2007; Stejskal, 2016).

Obr. 4: Příklad národního parku v ČR – Krkonošský národní park (knap.cz)

Členění území národních parků

Území národních parků jsou většinou rozsáhlá, proto není kvalita zde zastoupených ekosystémů stejná. Z toho důvodu jsou území NP zpravidla členěna do tří zón ochrany přírody vymezených podle přírodních hodnot daných ekosystémů. Do první zóny jsou zahrnuta území s nejpřísnějším režimem ochrany, tedy území s nejvýznamnějšími přírodními hodnotami. V prvních zónách vstupuje v platnost nejvíce základních a bližších ochranných podmínek např. zákaz vstupu osob mimo vyznačené cesty bez souhlasu orgánu ochrany přírody. První zóny musí být v terénu vyznačeny pruhovým značením nebo informačními tabulemi.

Druhé zóny zahrnují území s převahou přírodě blízkých ekosystémů. Režim druhých zón není ale tak přísný jako v zónách prvních. Prostor první a druhé zóny lze považovat za jádrové území národního parku.

Ekosystémy využívané nebo značně ovlivněné činností člověka, místa s vysokou rekreační zátěží a zastavěné části území obcí jsou zařazovány do třetí zóny. Pokud je potřeba, bývá kolem NP vyhlášeno ochranné pásmo, kde mohou být zakázány některé činnosti ohrožující národní park. Společně s třetí zónou tvoří ochranné pásmo tzv. nárazníkové zóny. Vymezení a změny ochranných zón stanovuje vyhláškou Ministerstvo životního prostředí.

Bližší režim zón ochrany přírody národních parků stanovuje obecně závazný právní předpis, kterým se národní park vyhláší (Miko, 2007; Baláž et al., 2010; Damohorský, 2010; Stejskal 2016).

Tab. 4: Definiční znaky pro vyhlášení národních parků v ČR

Velikost	Podíl lesa obecně	Dřeviny přirozené skladby lesa
desítky až stovky km ²	vždy blízké 100 %, zpravidla + 80 %	zpravidla ne méně než 50 %
Podíl orné půdy	Podíl luk a pastvin	Přítomnost zástavby
0 % či blízko toho	doplněk k LPF (0 – 20 %), tj. zpravidla 100 % ZPF	Zpravidla bez souvisle zastavěných obcí, převažuje pouze rozptýlená zástavba
Význam pro přírodě blízké ekosystémy	Význam území pro ÚSES	Význam pro ohroženou přirozenou biodiverzitu
Dochována prakticky všechna přirozená společenstva dle rekonstruovaných fytoocenologických svazů, zpravidla v souvislejších reprezentativních plochách	Vždy přítomno 1 biocentrum evropského významu	Přítomna vitální populace nejméně 5 druhů kriticky ohrožených, 25 druhů silně ohrožených, 30 druhů ohrožených, přítomnost endemitů
Přítomnost vhodného využívání krajiny	Geologický geomorf. Význam	
Přírodě blízké lesní hospodaření umožňující postupný přechod k budoucímu ponechání většiny lesních ekosystémů samovolnému vývoji	Přítomny geologické struktury podmiňující esteticky a vědecky výjimečnou morfologii krajiny nebo výskyt výjimečných přírodních fenoménů	

Zdroj: Upraveno autorem dle Programu rozvoje chráněných krajinných oblastí

Chráněná krajinná oblast

Chráněné krajinné oblasti jsou mírnějším stupněm ochrany velkého území. Zákonem o ochraně přírody a krajiny jsou definovány jako „*Rozsáhlá území s harmonicky utvářenou krajinou, charakteristicky vyvinutým reliéfem, významným podílem přirozených ekosystémů lesních a trvalých travních porostů, s hojným zastoupením dřevin, případně dochovanými památkami historického osídlení*“ (MŽP, 1992). Předmětem ochrany chráněné krajinné oblasti je tedy krajina jako výsledek společného vyváženého působení člověka a přírody. Za oblasti s charakteristicky vyvinutým reliéfem jsou považovány např. zahloubená meandrující říční údolí, horské celky, mokřady, území s výskytem pískovcových útvarů, krasová území, území tvořené vulkanickou činností apod.

Území, kde procento pokrytí přirozenými lesními a trvale travními porosty výrazně převyšuje průměr vztažený na území celé České republiky, charakterizujeme jako území s významným podílem přirozených ekosystémů lesních a trvale travních porostů. Za přirozený lesní ekosystém považujeme les, kde jsou nepůvodní dřeviny zastoupeny ojediněle nebo vůbec a převyšuje zde zastoupení stanovištně původních dřevin. Pro chráněné krajinné oblasti jsou důležitými prvky rovněž dřeviny rostoucí mimo les.

Předmětem ochrany CHKO je také krajinný ráz daného území. CHKO jsou tedy jedinou kategorií zvláště chráněných území, které krajinný ráz chrání (obr. 5). Krajinný ráz je z velké míry i dílem člověka, a proto jsou pro tato území významné dochované historické památky např. historické stavby, drobné náboženské stavby v krajině, rybniční soustavy, charakteristicky uspořádané viniční a polní trati apod.

Chráněné krajinné oblasti jsou vyhlášovány nařízením vlády, sídlo správy CHKO je vyhlášeno zákonem. CHKO nemají oproti NP ochranné pásmo. Péči o CHKO mají na starosti pracoviště správy CHKO, která spadají pod Agenturu ochrany přírody a krajiny.

Jako chráněné krajinné oblasti by neměla být navrhována území silně dotčená těžbou nerostných surovin, silně urbanizovaná území, území intenzivně zemědělsky obhospodařovaná apod. (Miko, 2007; Baláž et al, 2010; Machar, 2014).

Obr. 5: Příklad ochrany krajinného rázu a parkovitého typu krajiny v CHKO Bílé Karpaty (mapio.net)

Členění území chráněných krajinných oblastí

Území chráněných krajinných oblastí se člení obdobně jako u národních parků na zóny. V praxi se vymezují čtyři, nejméně však tři zóny ochrany přírody. První zóny jsou přírodní jádrové a probíhá zde nejpřísnější ochrana stejně jako u národních parků. Na rozdíl od národních parků se však nevyznačují v terénu pruhovým značením nebo informačními tabulemi a není zde omezen vstup osob. Druhé zóny tvoří polopřirozené ekosystémy a společně s první zónou tvoří zónu ochrany přírodního prostředí. Cílem třetích a čtvrtých zón je uchování krajinných hodnot a rozvoj trvale udržitelného obhospodařování a využívání. U chráněných krajinných oblastí se od roku 2010 nestanovují ochranná pásma. Podrobnější režim zón ochrany přírody chráněných krajinných oblastí stanovuje obecně závazný právní předpis. Vymezení a změny ochranných zón stanovuje vyhláškou Ministerstvo životního prostředí (Miko, 2007; Damohorský, 2010; Machar, 2014).

3.2.1.2 Maloplošná zvláště chráněná území

Ochrana maloplošných území by měla více zohledňovat konkrétní přírodní hodnoty. Většinou jsou tedy chráněny konkrétní biotopy. MZCHÚ jsou rozlišovány na základě významu jimi chráněných přírodních hodnot a na základě přísnosti jejich ochrany. V České republice rozlišujeme čtyři typy MZCHÚ.

Národní přírodní rezervace

Národní přírodní rezervace jsou podle Zákona o ochraně přírody a krajiny „*Menší území mimořádných přírodních hodnot, kde jsou na přirozený reliéf s typickou geologickou stavbou vázány ekosystémy významné a jedinečné v národním či mezinárodním měřítku*“ (MŽP, 1992). Přirozeným reliéfem (obr. 6) chápeme terén, který se až do současnosti vyvíjel přirozenou cestou a nebyl v minulosti výrazně ovlivněn stavební činností nebo terénními úpravami. Na území střední Evropy jsou na takový reliéf vázány ekosystémy lesů, neupravené vodní toky, primární bezlesí podmíněné klimaticky nebo edaficky a přirozená jezera.

Za národní přírodní rezervace by měla být navrhována pouze ta území, která reprezentují nejvýznamnější ekosystémy daného typu a jsou významná nebo jedinečná v národním či mezinárodním měřítku. Neměla by být navrhována území s vysokým využíváním zemědělské půdy, území s převahou nepůvodních smrkových, borových nebo topolových monokultur, území se silně změněným vodním režimem z důvodu budování protipovodňových opatření nebo z důvodu budování rybníčních soustav, území intenzivně zastavěná a využívaná k rekreačním a obytným účelům.

Národní přírodní rezervace se vyhláší vyhláškou Ministerstva životního prostředí, která také stanovuje bližší ochranné podmínky. Ty se stanovují tak, aby byl ochranný režim vhodný pro konkrétní území NPR a plnil funkce stanovené při vyhlášení. Bližší ochranné podmínky doplňují základní podmínky stanovené zákonem. Využívání NPR je možné jen tehdy, pokud se uchová nebo zlepší dosavadní stav ekosystémů (Miko, 2007; Damohorský, 2010; Stejskal, 2016).

Obr. 6: Příklad přirozeného reliéfu v NPR Adršpašsko-teplické skály (pralesy.cz)

Přírodní rezervace

Přírodní rezervace jsou Zákonem o ochraně přírody a krajiny definovány jako „*Menší území soustředěných přírodních hodnot se zastoupením ekosystémů typických a významných pro příslušnou geografickou oblast*“ (MŽP, 1992). PR se odlišují od NPR nižším významem a přísností ochrany, není zde požadován výskyt zachovalého přirozeného reliéfu. V této kategorii lze tedy vyhlásit i některá území dříve pozměněná člověkem např. rybníky, staré lomy a podobně.

Za přírodní rezervace by měla být navrhována pouze ta území, která představují nejvýznamnější ekosystémy určitého typu v daném území. Přírodní rezervace se vyhláší nařízením kraje, správou nebo vyhláškou Ministerstva životního prostředí či Ministerstva obrany. Vyhláška také stanoví bližší ochranné podmínky, kterými se doplňuje ochranný režim stanovený základními ochrannými podmínkami, které jsou uvedené v zákoně. Bližší ochranné podmínky se stanovují tak, aby byl ochranný režim vhodný pro konkrétní území PR a plnil funkce stanovené při vyhlášení (Miko, 2007; Stejskal, 2016).

Národní přírodní památka

Národní přírodní památka je Zákonem o ochraně přírody a krajiny definovaná jako „*Přírodní útvar menší rozlohy, zejména geologický či geomorfologický útvar, naleziště nerostů nebo vzácných či ohrožených druhů ve fragmentech ekosystémů, s národním či mezinárodním významem, a to i takový, který vedle přírody formoval svou činností člověk*“ (MŽP, 1992).

Národní přírodní památky (obr. 7) jsou útvary menší rozlohy. Tento pojem je nutné chápat celkem široce, protože NPP zahrnují geomorfologické a geologické útvary, ale také fragmenty ekosystémů s výskytem živočišných a rostlinných druhů nebo se může jednat o přírodní útvary, které formoval svou činností člověk. V praxi to tedy znamená, že v této kategorii není rozhodující velikost území a lze tak vyhlášovat oblasti velikostně od několika metrů čtverečních až po plochy zahrnující několik hektarů.

Za národní přírodní památky by měla být navrhována pouze ta území, která mají ekologický, estetický či vědecký význam v kontextu území celé České republiky nebo v kontextu mezinárodním, tedy ta území, která představují nejvýznamnější biotopy a útvary svého druhu.

Tato kategorie umožňuje uplatňování variabilních metod managementu a je vhodná zejména pro území, u kterých se nepředpokládá ponechání samostatnému vývoji ekosystémů.

Národní přírodní památky se vyhláší vyhláškou Ministerstva životního prostředí, která také stanovuje bližší ochranné podmínky. Ty se stanovují tak, aby byl ochranný režim vhodný pro konkrétní území NPP a plnil funkce stanovené při vyhlášení. Bližší ochranné podmínky doplňují základní podmínky stanovené zákonem. Cílem a posláním NPP je zlepšení či zachování stavu předmětu ochrany (Miko, 2007; Damohorský, 2010).

Obr. 7: Příklad národní přírodní památky – Barrandovské skály (barrandien.cz)

Přírodní památka

Zákonem o ochraně přírody a krajiny je Přírodní památka definována jako „*Přírodní útvar menší rozlohy, zejména geologický či geomorfologický útvar, naleziště nerostů nebo vzácných či ohrožených druhů ve fragmentech ekosystémů, s regionálním ekologickým, vědeckým či estetickým významem, a to i takový, který vedle přírody formoval svou činností člověk*“ (MŽP, 1992).

Přírodní památky jsou zákonem definovány stejně jako národní přírodní památky s tím rozdílem, že ekologický, vědecký či estetický význam je hodnocen pouze pro území daného regionu, nikoliv v národním či mezinárodním měřítku. Na PP by tedy měla být navrhována pouze ta území, kde se vyskytují nejvýznamnější naleziště vzácných nerostů, geologické a geomorfologické útvary nebo ekosystémy s výskytem ohrožených druhů v rámci daného regionu.

Tato kategorie umožňuje stejně jako NPP uplatňování variabilních metod managementu a je rovněž vhodná pro území, u kterých se nepředpokládá ponechání samostatnému vývoji ekosystémů.

Přírodní památky se vyhláší nařízením kraje, správy nebo vyhláškou Ministerstva životního prostředí či Ministerstva obrany. Vyhláška také stanoví bližší ochranné podmínky, kterými se doplňuje ochranný režim stanovený základními ochrannými podmínkami, které jsou uvedené v zákoně. Bližší ochranné podmínky se stanovují tak, aby byl ochranný režim vhodný pro konkrétní území PP a plnil funkce stanovené při vyhlášení (Miko, 2007).

Pro péči o maloplošná chráněná území je rovněž pořizován plán péče, který na základě údajů o současném stavu a dosavadním vývoji navrhuje opatření na zabezpečení území před nepříznivými vlivy okolí v jeho ochranném pásmu a zlepšení nebo zachování stavu předmětu ochrany. V České republice je státem na různé úrovni zvláště chráněno celkem 15,85 % území z celkové rozlohy ČR a další podstatná část území je chráněna soustavou Natura 2000 (Baláž et al., 2010).

3.2.2 Strategické dokumenty zabývající se rozšiřováním dnešní soustavy chráněných území v České republice

Prvním dokumentem, který se zabýval rozšiřováním chráněných území v našem státě, je tzv. Silvestrovský výnos z roku 1933. V tomto výnosu byla zahrnuta chráněná území v celé České republice, tehdy ještě včetně Slovenska a Podkarpatské Rusi. V soupisu je uvedeno 108 chráněných rezervací na území ČR, 18 rezervací na Slovensku a 12 chráněných území v Podkarpatské Rusi. I když je předpis uváděn jako vyhlášovací, nelze ho tak úplně považovat. V té době sloužil spíše jako výukový materiál ve školách. Zřizování chráněných území tehdy probíhalo dohodami s vlastníky, vyvlastněním nebo vykoupením pozemku státem.

V současné době se rozšiřováním chráněných území v České republice zabývá Státní program ochrany přírody a krajiny ČR a Program rozvoje chráněných krajinných oblastí (Pešout, 2013).

3.2.2.1 Státní program ochrany přírody a krajiny ČR

Státní program byl přijat v roce 1998 a aktualizovaná verze byla schválena vládou v roce 2009. Dokument analyzuje současný stav přírody a krajiny, formuluje dlouhodobé cíle a opatření potřebná k jejich naplnění. Vyhodnocuje účinnost stávajících přístupů a nástrojů sloužících

k ochraně přírodních zdrojů. Zabývá se obecnou ochranou krajiny a dále pak podrobně rozebírá jednotlivé typy ekosystémů (agroekosystémy, lesní ekosystémy, vodní a mokřadní ekosystémy, horské ekosystémy apod.), chráněná území, druhovou ochranu a nástroje ochrany životního prostředí. Program vychází z mezinárodních dokumentů a dodržuje principy udržitelného rozvoje, stanovuje systém pravidel, které přispějí ve střednědobém nebo dlouhodobém časovém měřítku ke zlepšení stavu přírody a krajiny. Tímto dokumentem se v České republice naplňuje Evropská úmluva o krajině, Úmluva o biologické rozmanitosti a Ramsarská úmluva o mokřadech (MŽP, 2009).

3.2.2.2 Program rozvoje chráněných krajinných oblastí

Dokument byl zpracován v roce 1997, aktualizace byla schválena Ministerstvem životního prostředí v roce 2000. Program rozvoje klasifikuje chráněné krajinné oblasti z pohledu stavu přírodních a krajinných hodnot a popisuje vhodný management o tato území. Vychází z analýzy nynějšího stavu přírody a krajiny v České republice i v Evropě a z aplikace zákona o ochraně přírody a krajiny. Program rozvoje se také snaží o stanovení základních pravidel územního rozvoje. V dokumentu jsou stanoveny a formulovány základní cíle a opatření, která směřují k uchování a zlepšení celkového stavu ekosystémů. K opatřením jsou vždy přiděleny příslušné orgány či instituce, které jsou kompetentní k jejich naplnění. Tyto cíle jsou děleny na krátkodobé (1-3 roky), střednědobé (4-10 let) a dlouhodobé (10 let a více). Strategie rozvoje o CHKO přispívá k ekologickému, ekonomickému a sociálnímu rozvoji v těchto územích (Pelc et al., 2000).

3.3 Význam GIS pro analýzy chráněných území s důrazem na metodu analýzy mezer

Geografické informační systémy (GIS) poskytují metody jak zapojit široké množství dat, zároveň je analyzovat a vykreslit na mapách. Hlavní přístup GIS spočívá v nashromáždění a zobrazení různých typů zmapovaných údajů, jako jsou topografie, geologie, hydrologie, typy vegetace, podnebí, půd, rozšíření druhů a využívání zdrojů. GIS pomáhají najít spojitosti mezi biotickými, abiotickými a socioekonomickými složkami krajiny, plánovat chráněná území, jež by zahrnovala největší rozmanitost společenstev a navrhovat potenciální místa pro výzkum a ochranu vzácných druhů (Primack et al., 2011).

Pro zvýšení účinnosti ochrany ekosystémů a společenstev je jednou z možností porovnání existujících a navržených chráněných území z hlediska priorit ochrany biodiverzity.

Jednou z možností zvýšení účinnosti ochrany ekosystémů a společenstev je porovnání existujících a navržených chráněných území z hlediska priorit ochrany biodiverzity. Tímto srovnáním můžeme najít v ochraně biodiverzity mezery tzv. gapy. Tyto gapy je nutné zaplnit novými chráněnými plochami. V minulosti se to provádělo vyhlásováním národních parků v oblastech s výjimečnou biodiverzitou. V současné době se používá systematičtější proces analýza mezer.

GIS je vhodným nástrojem pro analýzu mezer, který určuje ohrožená území vhodná pro ochranu na základě širokého množství informací jak uvnitř, tak vně chráněných území. Princip této analýzy spočívá v nashromáždění dat o druzích, společenstvech, fyzikálních vlastnostech prostředí, stávajících chráněných území, hustotě osídlení a dalších socioekonomických faktorů. Stanoví se cíle ochrany a dojde k revizi existujících chráněných území, aby se zjistilo, které zájmové území je již chráněno a které nikoliv (tzv. identifikace mezer v pokrytí). Určí se další oblasti, které budou chráněny, aby se zvýšil počet chráněných zájmových ploch (tzv. vyplňování mezer). Tyto nově určené oblasti začnou být chráněny a je pro ně zpracován plán péče. Následně se dále monitorují, aby se zjistilo, zda splňují původně stanovené cíle ochrany. Když tomu tak není, musí se změnit plán péče nebo se musí přidat další území pro dosažení daných cílů.

Na mezinárodní úrovni se analýza mezer používá k porovnávání rozšíření ohrožených druhů a chráněných území. Projekt Global Gap Analysis pomáhá určit, jak účinně pokrývají světová chráněná území populace obratlovců (Turner a Wilcove, 2006; Shriner, 2006; Dietz, 2005; Margules a Sarkar, 2007).

3.4 Geograficko-environmentální charakteristika Jeseníků

Chráněná krajinná oblast Jeseníky zaujímá horský masív Hrubého Jeseníku v severovýchodní části České republiky, její rozloha činí 740 km². Leží na části okresů Šumperk, Bruntál a Jeseník. K zřízení došlo na základě výnosu ministerstva kultury ČSR ze dne 19. 6. 1969, čj. 9 886/69, podle zákona č.40/1956 Sb., o státní ochraně přírody.

3.4.1 Geologie a geomorfologie

Z geologického hlediska jsou Jeseníky nejvýchodnější částí Českého masívu, který byl vyvrásněn na konci prvohor. Červenohorské sedlo zde odděluje keprnickou klenbu od desenské klenby. Keprnická klenba je tvořena ortorulami, svory a svorovými rulami. Desenskou klenbu tvoří ruly, svory, břidlice, fylity, migmatity a kvarcity. Na vrcholových částech se vyskytují kvarcity v četných skalkách a v podobě kamenných moří. Na reliéf Jeseníků mělo vliv zalednění a mrazové zvětrávání ve čtvrtohorách. Území Jeseníků je bohaté na rudy, jako je zinek, měď, zlato, stříbro a olovo. Již ve středověku se zde začalo rozvíjet hornictví, hlavním střediskem bylo okolí Jeseníku a Zlatých hor.

Hrubý Jeseník je trupovým pohořím se značně členitým reliéfem a charakteristickou stupňovitou stavbou. Největší vliv na současnou podobu Hrubého Jeseníku měly mladé tektonické pochody, které vedly k rozlámání původní paroviny a daly vzniknout vysokým přímočarým svahům. Pohyb ker také umožnil vodním tokům vytvořit zařezaná údolí ve tvaru písmene V. Ve vrcholových částech má Hrubý Jeseník zachovaný parovinný reliéf. Na vzhledu Jeseníků se také podílel pevninský ledovec, který zde vlivem mrazového zvětrávání zanechal morény, balvanité moře, mrazové sruby, skalní proudy, fluvio-glaciální šterky a písky a další geomorfologické útvary. Na hřebetech a v sedlech se vytvořily vrchoviště a rašeliniště. Největším vrchovištním rašeliništěm je Rejvíz a Skřítek. V Jeseníkách se také vyskytují krasové jevy. Nejznámější jsou v lomu u Heřmanovic a Ondřejovic (Schmidtová et al., 2009; AOPK ČR, 2012; Šafář, 2003).

3.4.2 Klima

Z klimatického hlediska jsou Jeseníky chladnější oblastí, která je bohatá na srážky, je zde vysoká relativní vlhkost a převládající západní větrné proudění. Podnebí se vyznačuje krátkým, studeným létem. Zima je zde studená a vlhká s dlouhým trváním sněhové pokrývky. Podle Quitta (1971) spadá horská část CHKO do chladné oblasti, zbytek území do mírně teplé.

Sněhová pokrývka se zde vyskytuje od poloviny října až do konce května. V nejvyšších místech Hrubého Jeseníku je extrémní klima, které odpovídá vysoko alpským až subarktickým oblastem. Průměrná roční teplota se ve vrcholových částech pohybuje okolo 1,1 °C (Lednický, 1985; Schmidtová et al., 2009; AOPK ČR, 2012; Šafář, 2003).

3.4.3 Lesní porosty

Lesní porosty zaujímají téměř 80 % oblasti. Jedná se převážně o druhotný smrkový porost, který z velké části vlivem antropizace nahradil původně převažující bukojedlové lesy. Na přirozený nebo polopřirozený porost už zde narazíme jen zřídka např. v PR Bučina pod Františkovou myslivnou a v PR Františkov.

V nadmořské výšce kolem 1000 m na svažitém členitém reliéfu se vyskytují přirozené nebo polopřirozené květnaté bučiny s bohatým bylinným patrem. Přejichod mezi květnatými bučinami a smrkovými horskými lesy tvoří acidofilní horské bučiny, které jsou vázány na hřbetové polohy. Rostou zejména v oblasti Červenohorského sedla.

V nadmořské výšce 1 200 až 1300 m n. m. se nachází pásmo horní hranice lesa, kterou tvoří klimaxové smrčiny. Nad tímto pásmem se nacházejí louky nazývané horské hole. Některá vrcholová místa jesenického pohorí byla v minulosti osázena nepůvodní borovicí kleč, cílem výsadby bylo zvýšení hranice lesa (Schmidtová et al., 2009; AOPK ČR, 2012; Šafář, 2003).

3.4.4 Fauna a Flóra

Květena v Jeseníkách je velmi pestrá, nachází se zde kolem 1200 druhů vyšších rostlin. K nejvýznamnějším rostlinám patří endemický zvonek jesenický, který je i ve znaku CHKO Jeseníky, lipnice jesenická, hvězdnice alpínská, kopyšník tmavý, rozchodnice růžová, rozrazil chudobkovitý, škarda sibiřská. V karu Velké Kotliny se nachází druhově bohaté květnaté louky. Vyskytuje se zde přes 350 druhů vyšších rostlin. V NPR Rejvíz a NPR Skřítek se nachází rašelinné louky. Rejvíz je největší lesní rašeliniště Jeseníků, převažuje zde porost břízy pýřité karpatské, borovice blankytné a po okrajích roste smrk. NPR Skřítek představuje typické rašeliniště tundrového typu porostlé smrkovým lesem.

Bohaté zastoupení je v Jeseníkách i po zoologické stránce, což je podmíněno výrazným rozdílem nadmořských výšek a členitým reliéfem. Z Jesenické fauny jsou nejvíce probádány druhy motýlů, savců a ptáků. Nejcennějšími ekosystémy pro výskyt vzácných druhů jsou rašeliniště, horské smrčiny a alpínské louky. Bohatý je zde výskyt jelení a srnčí zvěře. Z Tater a dalších vysokohorských oblastí sem byli vysazeni kamzíci, kteří se dobře aklimatizovali. Z ptactva se v Jeseníkách vyskytuje například tetřev obecný, tetřev hlušec a jeřábek lesní, ze sov výr velký a sýc rousný, je tady také významné hnízdiště sokola. Objevují se i reliktní druhy rejsek horský a myšivka horská. Zhruba dvacet druhů, které se pravidelně objevují v jesenické přírodě, jsou kriticky ohrožené např. motýl jasoň dymnivkový. V CHKO se také vyskytuje

endemický druh motýla okáč menší. Na Moravě je jedinou lokalitou, kde se vyskytuje zákonem chráněné šídlo rašelinové NPR Rejvíz. K dalším vzácným vážkám patří vážka čárkovaná nebo lesknice horská.

V jesenických bystřinách můžeme zahlédnout pstruha potočního nebo vranku pruhoploutvou. Z obojživelníků pak ropuchu obecnou, skokana hnědého, čolka horského, čolka karpatského a mloka skvrnitého. Nejčastějšími zástupci z plazů je zmije obecná, užovka obojková, ještěrka živorodá a obecná.

K dalším významným územím patří NPR Praděd o rozloze 2 031,4 ha. Tato rezervace vznikla v roce 1991 spojením PR Bílá Opava, PR Divoký důl, PR Malá kotlina, PR velká kotlina, PR Petrovy kameny a PR Vrchol Pradědu. Praděd je nejvyšším vrcholem Moravy, nachází se v nadmořské výšce 1492 m n. m., leží zde televizní vysílač a meteorologická stanice. PR Šerák-Keprník je nejstarší moravskou rezervací, která byla vyhlášena v roce 1904.

Jeseníky jsou nejen známé svými přírodními hodnotami, ale jsou také místem pro sport a rekreaci. Nachází se zde Lázně Jeseník, Lipová Lázně a Karlova Studánka. Pro turisty jsou vytvořené naučné stezky Údolím Bílé Opavy nebo k Velkému mechovému jezírku (Schmidtová et al., 2009; AOPK ČR, 2012; Šafář, 2003).

3.5 Shrnutí současného stavu úvah na zřízení Národního parku

Jeseníky

Následující podkapitoly se zabývají úvahami na zřízení národního parku. První úvahy vznikly pravděpodobně z iniciativy obyvatel Jesenicka. Díky petici se dostaly do podvědomí širšího okolí a dále pak na Ministerstvo životního prostředí.

3.5.1 Návrh Společnosti přátel Jeseníků, os.

Společnost přátel Jeseníků spravuje internetové stránky, kde lze nalézt informace o Jesenické přírodě, hospodaření v ní a o ochraně tohoto území. Jejich iniciativa směřuje ke zvýšení kvality praktické ochrany v jesenické přírodě vyhlášením Národního Parku Jeseníky. Aby se návrh na zřízení NP dostal do podvědomí veřejnosti, byl v roce 2009 zřízen petiční výbor a petice na podporu Národního parku Jeseníky. Tato petice byla v květnu roku 2011 předána ministru životního prostředí a podepsalo ji 15 500 lidí. Petiční výbor zpracoval dokument, který navrhuje podobu Národního parku Jeseníky. Je navržen na základě podkladů Ministerstva životního prostředí a také na základě jednání, která proběhla kvůli této

problematicke. Podle petičního výboru by měla být rozloha NPJ 25 % ze současné plochy CHKO Jeseníky, což by mělo odpovídat ploše o rozměrech do 180 km². Národní park by měl zahrnovat nejvzácnější části CHKOJ, jako jsou NPR Praděd, NPR Šerák-Keprník a NPR Rašeliniště Skřítek, tyto národní přírodní rezervace by tvořily první zónu Národního parku Jeseníky. Většinu území NP by ale zahrnovaly druhé a třetí zóny, kde je oproti první zóně umožněn volný pohyb návštěvníků a sběr lesních plodů. Zachovány by měly být také turistické stezky. Funkci ochranného pásma by tvořila Chráněná krajinná oblast Jeseníky. NPJ je navržen mimo obydlená území, je zde však lyžařský areál, který je součástí NPR Praděd. Pro tento areál by ale podle petičního výboru měly platit stejné podmínky provozu, jaké platily doposud v NPR. Národní park by vlastnil stát. Stát také vlastní většinu pozemků, které by spadaly pod NPJ, většina pozemků je určených k plnění funkci lesa. Velký počet zalesněného území je zde zvláštního určení nebo ochrannými lesy, malé procento tvoří lesy hospodářské. Po vyhlášení NP by cílem lesního hospodaření bylo zachování současných fragmentů přirozených lesů a přeměna smrkových monokultur na stabilní, druhově pestřejší lesy. Řešen by byl také problém s borovicí klečí, která se neustále rozrůstá, likviduje jeseníckou tundru a vytlačuje vzácné druhy. Vyhlášením národního parku by nemělo dojít k omezení života v obcích. NP by také zajistil lepší ochranu před developerskými projekty (SPJ, 2016).

3.5.2 Podklad pro návrh Národního parku Jeseníky - Ekologické služby

s.r.o.

Na základě žádosti Ministerstva životního prostředí byla v roce 2008 zpracována odborná studie Podklad pro návrh Národního parku Jeseníky. Tento dokument podrobně rozebírá pro a proti vyhlášení NPJ, vyhodnocuje potenciál navrženého území k dosažení vyhlášení území za národní park, zdůvodňuje návrh vyhlášení chráněného území, definuje možná rizika při vyhlášovacím procesu a podmínky pro úspěšná jednání o vyhlášení, studie také obsahuje SWOT analýzu zájmového území.

I přesto, že je navrhované území ovlivněno antropogenní činností (rekreační areály a zástavba, s tím spojená vysoká návštěvnost, výsadba borovice kleč a přítomnost kulturních lesních porostů, imisní zátěž) jsou odborníci jednotného názoru, že se jedná o mimořádně hodnotný region, jak v celorepublikovém tak i evropském kontextu. Hodnota tohoto území je dána přirozeným bezlesím nad horní hranicí lesa tzv. alpínská tundra, na kterou je vázána mozaika dalších významných biotopů s výskytem vzácných živočišných a rostlinných druhů.

Ve světě nenajdeme podobnou alpínskou tundru takové rozlohy a kvality, proto je pohoří Hrubého Jeseníku jedno z nejcennějších v České republice.

Podle této studie jsou hranice Národního parku Jeseníky navrhované tak, aby byly zahrnuty nejcennější části přírody a aby nedocházelo ke střetu zájmu ochrany přírody se zájmy obcí a rozvojem regionu. V závěru dokumentu je zdůrazněno, že by vyhlášení Národního parku Jeseníky bylo bezpochyby přínosem nejen pro ochranu tohoto území, ale také pro sociální a ekonomický rozvoj regionu (Hošek, 2008).

3.5.3 Plán péče o uvažovaný Národní park Jeseníky

Plán péče zpracovala v roce 2011 Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Správa CHKO Jeseníky. V tomto dokumentu jsou popsány zejména základní principy péče o Národní park Jeseníky, obecné údaje o uvažovaném národním parku, zonace NP, řešení turistického a rekreačního využívání území.

Podle plánu péče o NPJ je nejdůležitější management lesních ekosystémů a to podporou přírodních procesů, které zde probíhají, proto dokument podrobně popisuje zásady péče pro lesy ponechané samovolnému vývoji, lesy s postupným přechodem k bezzásahovosti v horizontu cca 10-20 let, lesy vyžadující dlouhodobý aktivní management s postupným přechodem k bezzásahovosti a pro lesy vyžadující trvalý aktivní management. Plán se zabývá i zásadami péče o nelesní ekosystémy, které jsou neméně důležité. Celá plocha alpínského bezlesí nad horní hranicí lesa by měla spadat do první zóny národního parku a po provedení asanačního managementu likvidace borovice kleč by téměř celé území patřilo do bezzásahové oblasti.

Národní park Jeseníky bude dle plánu rozdělen do tří zón. První zóna by měla výměru 5 240 ha (36 % celkové rozlohy národního parku), druhá zóna 6 045 ha (41,7 % celkové rozlohy národního parku) a třetí zóna 3 236 ha (22,3 % celkové rozlohy národního parku). První zóna by zahrnovala území nejvyšší přírodovědné hodnoty a to především přirozené bezlesí, zachovalé ekosystémy původních horských smrčín, ekoton alpínské hranice lesa, skalní biotopy, rašeliniště a vrchoviště. Do druhé zóny by spadaly člověkem ovlivněné lesní biotopy, které vyžadují dlouhodobější management, do budoucna s možným omezením na nejnutnější zásahy. Ve třetí zóně se pak budou nacházet ekosystémy značně ovlivněné člověkem, zejména kulturní smrkové porosty v okrajovém území NP.

Správa CHKO Jeseníky v tomto dokumentu zdůvodňuje návrh na vyhlášení Národního parku Jeseníky přítomností unikátních přírodních fenoménů, jako je parkovitá horní hranice

lesa bez borovice kleče a pralesovité přirozené horské smrčiny. Na uvažovaném území Národního parku Jeseníky se vyskytují endemické druhy a je zde významné hnízdiště sokola. Území má vysokou koncentraci přírodních hodnot v celorepublikovém až mezinárodním významu, je rozsáhlé, kompaktní a téměř neurbanizované (AOPK ČR, 2011).

3.6 Zhodnocení současného stavu všech forem legislativní územní ochrany CHKO Jeseníky

CHKO Jeseníky byla vyhlášena 19. 6. 1969 ustanovením Ministerstva kultury ČSR č. j. 9886/69 – II/2 (podle § 8 odst. 2) zákona č. 40/1956 Sb., o státní ochraně přírody. Hlavní principy ochrany CHKO jsou v platném znění v § 25, 26 a 27 zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny. V současné době je zde vyhlášeno 31 maloplošných zvláště chráněných území, která zaujímají plochu 4914,29 ha (6,6 % rozlohy CHKO). Nejvzácnější části CHKO Jeseníky tvoří 4 národní přírodní rezervace: NPR Praděd, NPR Šerák-Keprník, NPR Rašeliniště Skřítek a NPR Rejvíz, tyto rezervace spadají do první zóny ochrany přírody. Dále se zde nachází 20 přírodních rezervací, 1 národní přírodní památka a 7 přírodních památek (viz. tabulka č. 5.).

NPR Praděd vznikla v roce 1991 spojením PR Bílá Opava, PR Divoký důl, PR Malá kotlina, PR velká kotlina, PR Petrovy kameny a PR Vrchol Praděda. PR Šerák-Keprník je nejstarší moravskou rezervací, byla vyhlášena v roce 1904.

Chráněná krajinná oblast Jeseníky je podle § 26 zákona č. 114/92 Sb. členěna do čtyř zón ochrany přírody. První nejpřísněji chráněná zóna zahrnuje nejvzácnější části území a zaujímá 53,9 km² (7,26 % z celkové plochy CHKOJ). Druhá tzv. nárazníková zóna plní ochrannou funkci pro první zónu a zabírá 172,8 km² (23,4 % z celkové plochy CHKOJ). Třetí zóna chráněné krajinné oblasti zaujímá největší plochu zonace 487,4 km² (65,53 % z celkové plochy CHKOJ), zahrnuje ekosystémy luk a hospodářské lesy. Čtvrtá zóna zabírá naopak nejmenší plochu 29,6 km² (3,97 % z celkové plochy CHKOJ). Do této zóny spadají zastavěné území obcí a zemědělsky intenzivně obhospodařované louky a pastviny (AOPK ČR, 2012).

Tab. 5: Maloplošná chráněná území v CHKO Jeseníky

<p>Národní přírodní rezervace</p>	<p>NPR Praděd (2031,40 ha) NPR Šerák-Keprník (1174,44 ha) NPR Rašeliniště Skřítek (166,65 ha) NPR Rejvíz (329,14 ha)</p>
<p>Přírodní rezervace</p>	<p>PR Bučina pod Františkovou myslivnou (25,49 ha) PR Františkov (20,88 ha) PR Jelení bučina (25,55 ha) PR Suchý vrch (48,89 ha) PR Borek u Domašova (13,55 ha) PR Pod Slunečnou strání (14,99 ha) PR Rabštejn (20,85 ha) PR Filipovické louky (2,21 ha) PR Vysoký vodopád (141,41 ha) PR Pstruží potok (23,19 ha) PR Pod Jelení studánkou (138,24 ha) PR Sněžná kotlina (104,34 ha) PR Franz - Franz (18,79 ha) PR Skalní potok (197,6289 ha) PR Niva Branné (8,96 ha) PR Růžová (24,82 ha) PR Břidličná PR U Slatinného potoka (5,38 ha) PR Šumárník (0,86 ha)</p>
<p>Národní přírodní památka</p>	<p>NPP Javorový vrch</p>
<p>Přírodní památka</p>	<p>PP Louka na Miroslavi (0,85 ha) PP Chebzí (2,85 ha) PP Smrčina (1,20 ha) PP Zadní Hutisko (0,29 ha) PP Pffarrererb (0,32 ha) PP Pasák (4,11 ha), PR Morgenland (1,83 ha)</p>

Zdroj: Upraveno autorem dle plánu péče o CHKO Jeseníky

4 Praktická část práce

4.1 Analýza mezer

Navrhovaný Národní park Jeseníky zahrnuje území o rozloze 141,1 ha a měl by sjednotit maloplošná chráněná území v jeden celek s odstupňovaným režimem ochrany. Maloplošná zvláště chráněná území v současné době zabírají plochu 4485,25, což je 30,91 % z navrhovaného území NPJ. Konkrétně se jedná o Národní přírodní rezervace Praděd (14,03 % z území navrhovaného NP), Šerák-Keprník (8,10 % území navrhovaného NP), Rašeliniště Skřítek (1,14 % území navrhovaného NP), Přírodní rezervace Sněžná kotlina (0,72 % území navrhovaného NP), Vysoký vodopád (0,97 % území navrhovaného NP), Bučina pod Františkovou Myslivnou (0,18 % území navrhovaného NP), Pod Jelení studánkou (1,02 % území navrhovaného NP) a Břidličná (4,76 % území navrhovaného NP).

4.1.1 Maloplošná zvláště chráněná území překrývající hranice Národního parku Jeseníky

Národní přírodní rezervace Praděd

Národní přírodní rezervace se nachází v nadmořské výšce 820 – 1491 m n. m. Území zahrnuje příkré svahy a ploché vrcholové oblasti Vysokoholského a Pradědského hřbetu. Nachází se zde velmi zachovalé subalpínské, alpínské a horské ekosystémy s komplexem významných geomorfologických úkazů vzniklých vlivem kryogenní činnosti v nejvyšších polohách pohoří Hrubého Jeseníku.

Úkolem NPR Praděd je ochrana přírodních nebo přírodě blízkých ekosystémů vázaných na reliéf a geologický podklad nejvyšších poloh Hrubého Jeseníku. Hlavním cílem ochrany je přirozená struktura lesních porostů zastoupených původními místními dřevinami, které budou ponechány samovolnému vývoji. Nad horní hranicí lesa by měly být zachovány ekosystémy subalpínského pásma bez olše zelené a borovice kleče s životaschopnými populacemi původních druhů rostlin a živočichů. Člověkem využívané alpínské trávníky budou trvale obhospodařovány takovým managementem, aby došlo k jejich zachování. Dbá se také na stav a uchování neživých biocenóz. Většina ekosystémů nad horní hranicí lesa bude ponechána samovolnému vývoji (AOPK ČR, 2016).

Národní přírodní rezervace Šerák - Keprník

Předmětem ochrany NPR Šerák-Keprník je zachování a péče o geomorfologicky významné vrcholové části Hrubého Jeseníku v nadmořské výšce 860 - 1423 m n. m. s dobře zachovalými pralesovitými horskými smrčínami a horskými smíšenými lesy.

Cílem toho chráněného území je zabezpečení podmínek pro ochranu výše zmíněných ekosystémů s přirozeným diferencovaným porostem a zastoupením původních dřevin. Lesní ekosystémy jsou směřovány k samovolnému vývoji. V přirozeném bezlesí nebo v rozvolněných lesích je cílem eliminace a omezení nepůvodních druhů rostlin, především borovice kleče. Pro udržení biodiverzity subalpínských společenstev je v oblasti vrcholu Šeráku umožněn management kosení či pastva. Uchovány by měly být také významné geologické a geomorfologické prvky (AOPK ČR, 2015).

Národní přírodní rezervace Skřítek

Posláním NPR Skřítek je ochrana vrchovištního rašeliniště prameništního typu s výskytem charakteristických společenstev rostlin a živočichů.

Cílem je zachování mozaiky stabilních lesních ekosystémů s přirozenou druhovou skladbou porostu. Dále ochrana přírodních či člověkem ovlivněných přírodě blízkých bezlesích ploch se zachováním zdejší vzácné rašelinné nebo slatinné fauny a flóry s co nejvíce možným samovolným vývojem (AOPK ČR, 2015).

Přírodní rezervace Sněžná Kotlina

PR Sněžná kotlina se nachází v nadmořské výšce 1333 m n. m., předmětem ochrany je ekosystém horských strží na příkrých svazích Červené hory.

Cílem je zachování přirozené mozaiky lesních ekosystémů s původní dřevinnou skladbou a ochrana horských strží v karovitém údolí s autochtonními druhy rostlin a živočichů (AOPK ČR, 2017).

Přírodní rezervace Vysoký vodopád

Již z názvu této přírodní rezervace je patrné, že předmětem ochrany bude největší vodopád v Hrubém Jeseníku, spolu s jeho kaskádami na horním toku Studeného potoka. Rezervace se rozkládá v nadmořské výšce 1007 m n. m.

Cílem je zachování skalní hradby, na kterou je vodopád vázaný a koryta potoka s evorzními a erozními tvary, které vznikly fluviální činností vody. Dále pak ochrana vzácných mechových společenstev a přirozených ekologicky stabilních lesů (AOPK ČR, 2017).

Přírodní rezervace Bučina pod Františkovou myslivnou

Předmětem ochrany přírodní rezervace je zachování a ochrana pozůstatku původního bukového pralesa.

Cílem je ponechání jádrové části přirozenému vývoji bez zásahů. V okrajových částech by mělo docházet ke zmlazování porostu původními místními druhy a zlepšení prostorové struktury (AOPK ČR, 2015).

Přírodní rezervace Pod Jelení studánkou

Úkolem PR je ochrana biotopů evropského významu s přirozeným výskytem mravence podhorského (*Formica lugubris*).

Cílem péče rezervace je udržet a zabezpečit přirozený vývoj území. Management je zaměřený na ochranu výše zmíněných mravenců a aktivní obnovu kolonií tohoto druhu. V lesních ekosystémech se cílí na snížení vlivu zvěře na přirozené zmlazování, obnovu dřevin a přibližování druhové skladby přírodnímu stavu, v budoucnu by mělo dojít k ponechání lesů bez lidského zásahu (AOPK ČR, 2011).

Přírodní rezervace Břidličná

Přírodní rezervace Břidličná leží v nadmořské výšce 920 – 1367 m n. m. Posláním chráněného území je ochrana kryogenních geomorfologických útvarů, subalpínských biotopů, klimaxových smrčín a bučin s prameništi, kde se vyskytují vzácné silně a kriticky ohrožené druhy živočichů a rostlin.

Cílem je zachování geomorfologických útvarů, přirozené struktury lesních porostů zastoupených původními druhy dřevin, které budou ponechány samovolnému vývoji. Subalpínské pásmo by mělo být bez borovice kleče se všemi původními druhy rostlin a živočichů v životaschopných populacích (AOPK ČR, 2016).

4.1.2 Národní park Jeseníky

Do území navrhovaného NP Jeseníky byly zapojeny pouze plochy s převládajícími přírodními biotopy. Člověkem silně ovlivněné ekosystémy, jako jsou například kulturní smrkové lesy či paseky, se nacházejí pouze v okrajových částech navrhovaného NP Jeseníky. Nicméně i tyto kulturní lesy poskytují v některých lokalitách útočiště např. pro rysa ostrovida.

Předmětem ochrany navrhovaného Národního parku Jeseníky jsou zachovalé ekosystémy přirozených horských smrčín s původním výskytem smrku horského, místy bučiny nebo smíšené lesy s převládajícím bukem. Subalpínské pásmo s horskými holemi nad horní hranicí lesa. Ve střední Evropě jedinečná difuzní horní hranice lesa. Na území předkládaného NP se nacházejí zachovalá rašeliniště a vrchoviště. Vyskytují se zde vzácná společenstva rostlin a živočichů ojedinělých, jak v rámci České republiky, tak i ve střední Evropě. Jsou to například endemické druhy rostlin lipnice jesenická (*Poa riphaea*), zvonek jesenický (*Campanula gelida*), hvozdík kartouzek sudetský (*Dianthus carthusianorum subsp. sudeticus*), jitrocel černavý sudetský (*Plantago atrata subsp. sudetica*) a pupava Biebersteinova sudetská (*Carlina biebersteinii subsp. sudetica*). Z fauny například endemické poddruhy motýlů okáč menší sudetský (*Erebia sudetica subsp. sudetica*) a okáč horský slezský (*Erebia epiphron subsp. silesiana*). Z geologického a geomorfologického pohledu se zde vyskytují vzácné glaciální a periglaciální tvary vzniklé a formované v minulosti pevninským ledovcem. Chráněným územím protéká mnoho přirozených horských toků bystřinného charakteru. Území spadá do chráněné oblasti přirozené akumulace vod (Hošek, 2008; AOPK ČR, 2011).

Tab. 6: Definiční znaky zájmových maloplošných zvláště chráněných území a NP Jeseníky

Chráněná území Definiční parametr	NPR Praděd	NPR Šerák Kepník	NPR Skřítek	PR Sněžná kotlina	PR Vysoký vodopád,	PR Bučina pod Fr. myslivnou	PR Pod Jelení studánkou	PR Břidličná	NP Jeseníky
	Rozloha (ha)	2035,40	1174,67	165,67	104,34	141,41	26,13	147,55	690,12
Podíl lesních porostů (ha)	2029,66	1157,26	165,36	104,32	141,40	26,13	146,59	688,56	7985
Dřeviny přirozené skladby lesa	89,03%	88,75%	91,35%	83,20%	97,37%	85,10%	92,13%	88,30%	89,40%
Plocha bezlesí (ha)	733,7	17,41	0,31	0,02	0,01	0	0,96	1,56	879
Zalidnění krajiny	<1 obyv. na m ²	<1 obyv. na m ²	<1 obyv. na m ²	<1 obyv. na m ²	<1 obyv. na m ²	<1 obyv. na m ²	<1 obyv. na m ²	<1 obyv. na m ²	<1 obyv. na m ²
Přítomnost zástavby	10 ubytovacích zařízení	Jiřího chata	Bez zástavby	0,0074 ha	Bez zástavby	Bez zástavby	0,74 ha	Bez zástavby	Bez souvislé zástavby, pouze ojedinelé stavby
Význam území pro ÚSES	NRBC Praděd	RBC, Nadregionální biokoridor	RBC	Nadregionální biokoridor	NRBC Praděd	NRBC Praděd	NRBC Praděd	NRBC Praděd	NRBC Praděd, RBC Šerák - Kepník, Skřítek
Význam pro ohroženou biodiverzitu	25 KO, 7 SO, 2 OH druhů	4 KO, 9 SO, 15 OH druhů	1 KO, 14 SO, 14 OH druhů	1 KO, 2 SO, 7 OH druhů	1 SO druhu	4 SO, 9 OH druhů	5 SO, 7 OH druhů	8 KO, 24 SO, 23 OH druhů	39 KO, 62 SO, 77 OH

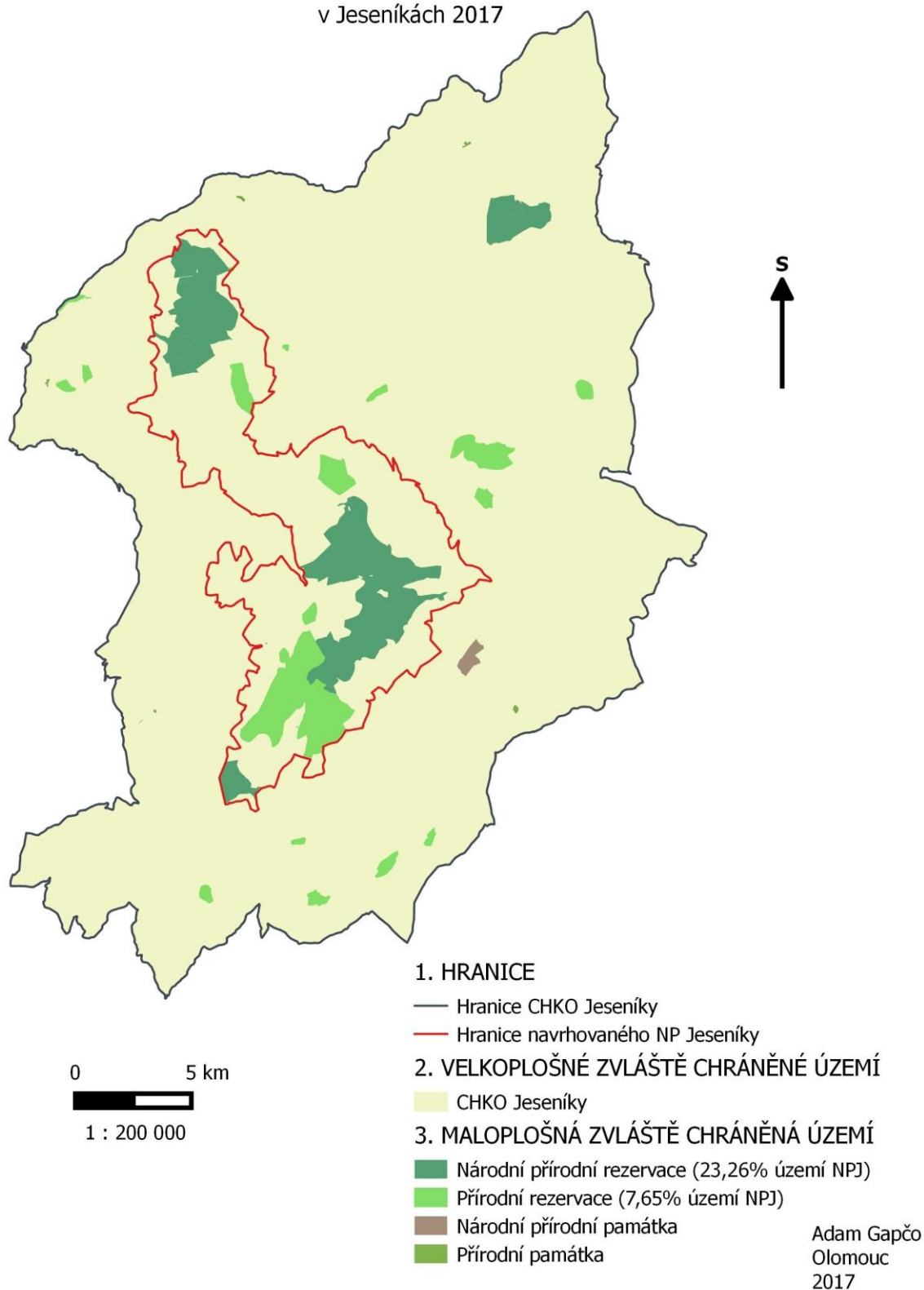
*stupeň ohrožení dle vyhlášky č. 395/1992 Sb. (KO – kriticky ohrožený druh, SO – silně ohrožený druh, OH – ohrožený druh)

Zdroj: Vytvořeno autorem dle dat z plánů péče o jednotlivá chráněná území.

Mapa 1:

POROVNÁNÍ HRANIC NP JESENÍKY S PŘEKRYVEM MZCHÚ

v Jeseníkách 2017

Zdroj: Vytvořeno autorem dle dat AOPK ČR

4.1.2.1 Překryv navrhovaného NP Jeseníky se zonací CHKO Jeseníky

Území navrhovaného Národního parku Jeseníky zabírá prostor I, II, a III zóny chráněné krajinné oblasti Jeseníky (AOPK ČR, 2011).

- I. Zóna CHKO Jeseníky zaujímá 4.644 ha, tj. 32 % území navrhovaného NP Jeseníky
- II. Zóna CHKO Jeseníky zaujímá 7.053 ha, tj. 48,6 % území navrhovaného NP Jeseníky
- III. Zóna CHKO Jeseníky zaujímá 2.823 ha, tj. 19,4 % území navrhovaného NP Jeseníky

4.1.2.2 Zonace navrhovaného Národního parku Jeseníky

I. Zóna navrhovaného NP Jeseníky

Zahrnuje nejcennější části navrhovaného NP Jeseníky. Úkolem první zóny je zachovat ekoton difúzní alpské hranice lesa a alpínské tundry nad touto hranicí. Dále pak ochrana zachovalých lesních porostů s přirozenými horskými smrčínami a dalších hodnotných biotopů, jako jsou např. přechodová rašeliniště a vrchoviště či izolované skalní biotopy. Rozloha první zóny je 5240 ha tj. 36,11 % z území navrhovaného NP Jeseníky (AOPK ČR, 2011).

II. Zóna navrhovaného NP Jeseníky

Ve druhé zóně jsou zahrnuty člověkem do různé míry ovlivněné lesní biotopy vyžadující dlouhodobější aktivní péči a management. V budoucnosti by mělo dojít k omezení péče jen na nejnnutnější zásahy. Druhá zóna zahrnuje území o rozloze 6 045 ha tj. 41,66 % z území navrhovaného NP Jeseníky (AOPK ČR, 2011).

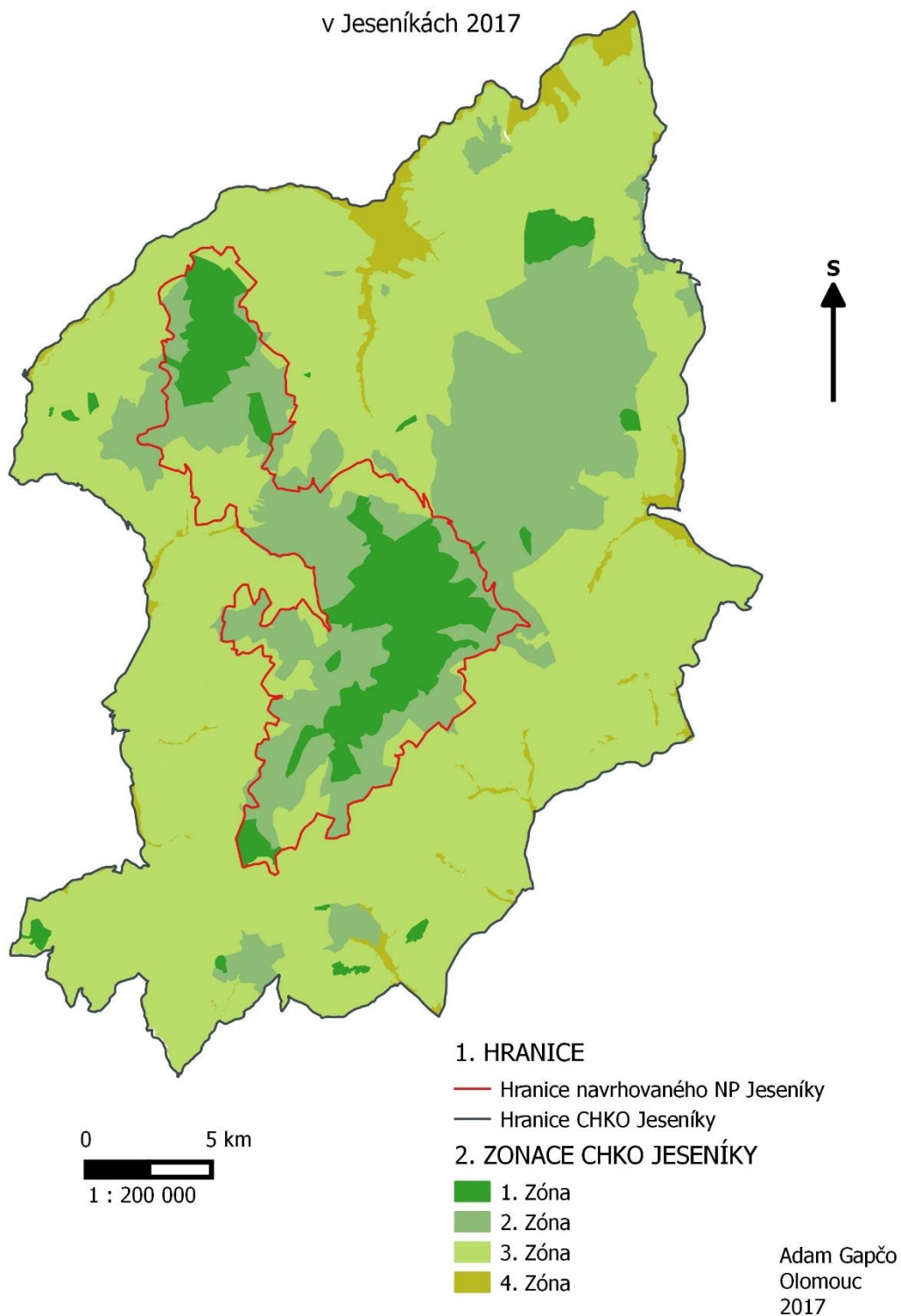
III. Zóna navrhovaného NP Jeseníky

Třetí zóna by měla zahrnovat člověkem výrazně ovlivněné biotopy, zejména kulturní smrkové lesy v okrajových částech národního parku. Výměra této zóny je 3236 ha tj. 22,49 % (AOPK ČR, 2011).

Mapa 2:

Překryv zonace CHKO Jeseníky s územím navrhovaného NP Jeseníky

v Jeseníkách 2017

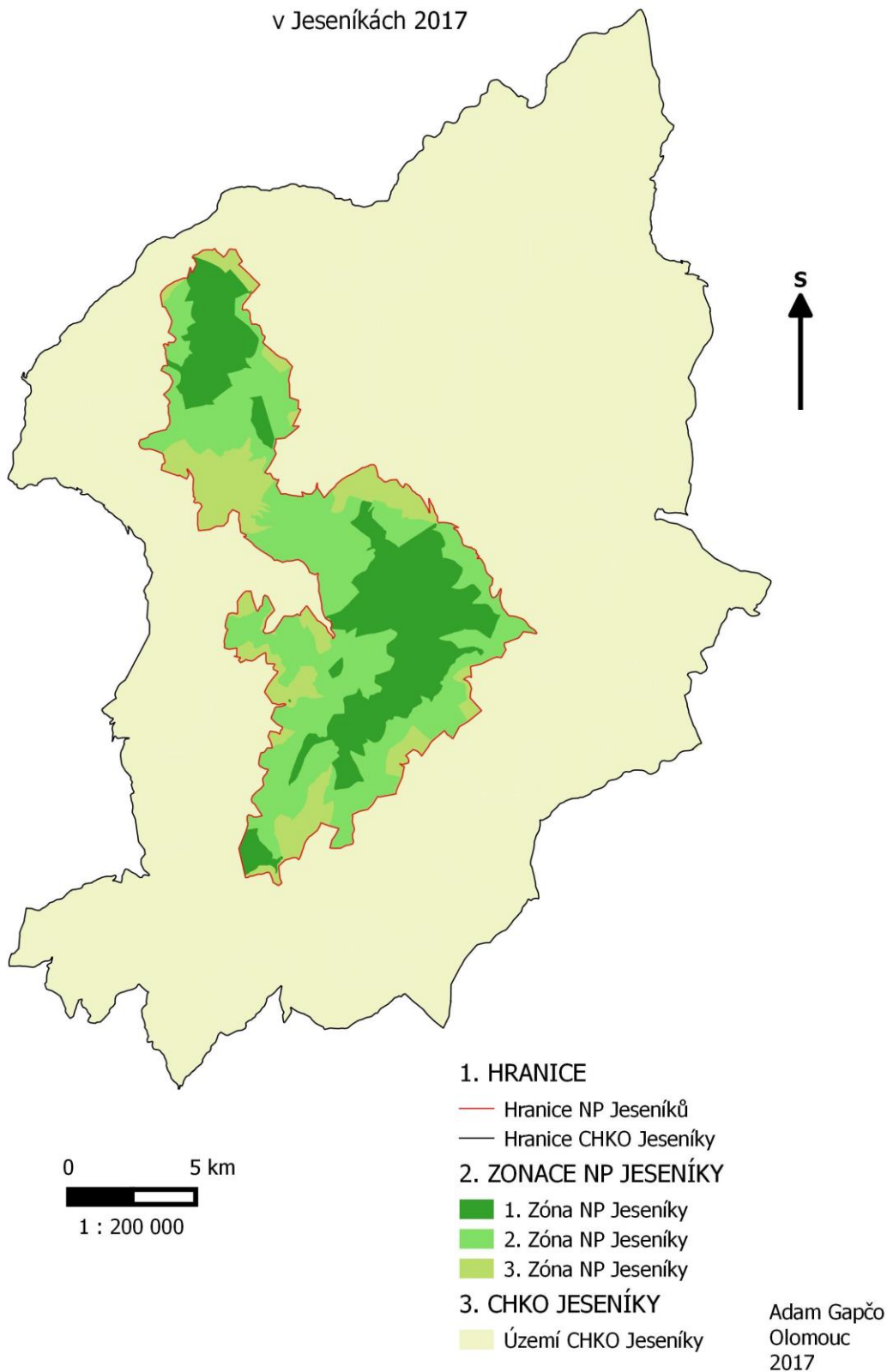

Zdroj: Vytvořeno autorem dle dat AOPK ČR

Mapa 3:

ZONACE NAVRHOVANÉHO NÁRODNÍHO PARKU JESENÍKY

v Jeseníkách 2017

Zdroj: Vytvořeno autorem

4.1.3 Základní a bližší ochranné podmínky chráněných území

Níže předložené tabulky porovnávají základní ochranné podmínky přírodních rezervací, národních přírodních rezervací a národních parků uvedené v Zákoně o ochraně přírody a krajiny 114/1992 Sb. Shodující se základní ochranné podmínky chráněných území jsou v tabulkách vyznačeny stejnými barvami. Naopak základní ochranné podmínky, které jsou odlišné nebo stanovené pouze pro dané chráněné území, jsou v tabulkách vyznačeny šedou barvou.

Bližší ochranné podmínky jednotlivých zvláště chráněných území překrývající hranice NP Jeseníky jsou dostupné ve vyhláškách Ministerstva Životního prostředí zřizující tato chráněná území. Nicméně tyto bližší ochranné podmínky jsou prakticky shodné s podmínkami základními. Také v současném plánu péče o CHKO Jeseníky na rok 2014 - 2023 je uvedeno, že výnos o zřízení CHKO Jeseníky dostatečně neodpovídá potřebám pro naplňování zájmů ochrany přírody a krajiny. Navrhované opatření podle plánu péče je zpracování návrhu na vyhlášení Chráněné krajinné oblasti Jeseníky s úpravami hranice, včetně aktualizací bližších ochranných podmínek (AOPK, 2014).

Tab. 7: Základní ochranné podmínky přírodních rezervací

Na území přírodních rezervací je zakázáno:			
<p>Hospodařit na pozemcích způsobem vyžadujícím intenzivní technologie, zejména prostředky a činnosti, které mohou způsobit změny v biologické rozmanitosti, struktuře a funkci ekosystému anebo nevratně poškodovat půdní povrch.</p>	<p>Povolovat nebo uskutečňovat záměrné rozšiřování geograficky nepůvodních druhů rostlin a živočichů.</p>	<p>Sbírat či odchyťovat rostliny a živočichy, kromě výkonu práva myslivosti a rybářství či sběru lesních plodů.</p>	<p>Měnit dochované přírodní prostředí v rozporu s bližšími podmínkami ochrany přírodní rezervace.</p>
<p>Povolovat a umísťovat nové stavby.</p>	<p>Výkon práva myslivosti a rybářství může příslušný orgán omezit, pokud tento výkon je v rozporu s podmínkami ochrany území přírodní rezervace.</p>	<p>Používat biocidy.</p>	

Zdroj: Upraveno autorem dle Zákona o ochraně přírody a krajiny 114/1992 Sb.

Tab. 8: Základní ochranné podmínky národních přírodních rezervací

Na území národních přírodních rezervací je zakázáno:			
Hospodařit na pozemcích způsobem vyžadujícím intenzivní technologie, zejména prostředky a činnosti, které mohou způsobit změny v biologické rozmanitosti, struktuře a funkci ekosystémů nebo nevratně poškodovat půdní povrch, provádět chemizaci, změnu vodního režimu a terénní úpravy.	Povolovat nebo uskutečňovat záměrné rozšiřování geograficky nepůvodních druhů rostlin a živočichů.	Sbírat či odchyťovat rostliny a živočichy, nejde-li o případy podle § 30.	Měnit dochované přírodní prostředí v rozporu s bližšími podmínkami ochrany národní přírodní rezervace.
Povolovat a umísťovat stavby.	Vstupovat a vjíždět mimo cesty vyznačené se souhlasem orgánu ochrany přírody, kromě vlastníků a nájemců pozemků, osob zajišťujících lesní a zemědělské hospodaření, obranu státu a ochranu státních hranic, požární ochranu, zdravotní a veterinární službu, při výkonu této činnosti.	Vjíždět motorovými vozidly, kromě vozidel orgánů státní správy, vozidel potřebných pro lesní a zemědělské hospodaření, obranu státu a ochranu státních hranic, požární ochranu, zdravotní a veterinární službu.	Provozovat horolezectví, létání na padácích, závěsných kluzácích či jezdit na kolech mimo silnice, místní komunikace a místa vyhrazená orgánem ochrany přírody.
Zavádět intenzivní chovy zvířete, například obory, farmové chovy a bažantnice a používat otrávených návnad při výkonu práva myslivosti.	Těžit nerosty a humolity.	Tábořit a rozdělovat ohně mimo místa vyhrazená orgánem ochrany přírody.	

Zdroj: Upraveno autorem dle Zákona o ochraně přírody a krajiny 114/1992 Sb.

Tab. 9: Základní ochranné podmínky národních parků

Na území národních parků je zakázáno:				
Hospodařit na pozemcích způsobem vyžadujícím intenzivní technologie, zejména prostředky a činnosti, které mohou způsobit podstatné změny v biologické rozmanitosti, struktuře a funkci ekosystémů anebo nevratně poškodovat půdní povrch.	Povolovat nebo uskutečňovat záměrné rozšiřování geograficky nepůvodních druhů rostlin a živočichů.	Sbírat rostliny kromě lesních plodů či odchytávat živočichy, není-li stanoveno jinak v tomto zákoně, bližších ochranných podmínkách či návěstevním řádu národního parku.	Měnit dochované přírodní prostředí v rozporu s bližšími podmínkami ochrany národního parku.	Provádět chemický posyp cest, stavět nové dálnice, silnice, železnice, průmyslové stavby, sídelní útvary, plavební kanály, elektrická vedení velmi vysokého napětí, dálkové produktovody a měnit stávající vodní režim pozemků.
Povolovat a umísťovat nové stavby na území 1. zóny.	Na území 1. zóny je zakázáno vstupovat mimo cesty vyznačené se souhlasem orgánu ochrany přírody, kromě vlastníků a nájemců pozemků.	Vjíždět a setrvávat s motorovými vozidly mimo silnice, místní komunikace a místa vyhrazená se souhlasem orgánu ochrany přírody, kromě vjezdu a setrvávání vozidel státní správy, hospodářských vozidel, vozidel pro obranu státu a ochranu státních hranic, požární ochranu, zdravotní a veterinární službu a vozidel vodohospodářských organizací.	Provozovat horolezeckví, létání na padácích, závěsných kluzácích a jezdit na kolech mimo silnice, místní komunikace a místa vyhrazená se souhlasem orgánu ochrany přírody. Dále je zakázáno pořádat vyhlídkové lety motorovými vzdušnými dopravními prostředky.	Zneškodňovat odpady, které mají původ mimo území národního parku a zneškodňovat ostatní odpady mimo místa vyhrazená se souhlasem orgánu ochrany přírody.
Zavádět intenzivní chovy zvířete, například obory, farmové chovy a bažantnice, kromě záchranných chovů, a používat otrávených návnad při výkonu práva myslivosti.	Těžít nerosty, horniny a humolity kromě stavebního kamene a písku pro stavby na území národního parku.	Táborit a rozdělovat ohně mimo místa vyhrazená orgánem ochrany přírody.	Na území 1. zóny je zakázáno hnojit, používat kejdu, silážní šťávy a ostatní tekuté odpady.	Na území 1. zóny je zakázáno měnit současnou skladbu a plochu kultur, nevyplývá-li změna z plánu péče o národní park.

Zdroj: Upraveno autorem dle Zákonu o ochraně přírody a krajiny 114/1992 Sb.

4.2 Výsledky

Vyhlášením národního parku by došlo zejména ke změně statusu chráněného území, kdy národní parky chrání především přírodní nebo přírodě blízké ekosystémy, zatímco chráněné krajinné oblasti jsou výsledkem společného, vyváženého působení člověka a přírody.

Maloplošná zvláště chráněná území překrývající hranici navrhovaného Národního parku Jeseníky zaujímají plochu 4485,25 ha tj. 30,91 % z území NPJ. Navrhovaný národní park má rozlohu 14 510 ha, z čehož je patrné, že by se plocha současného chráněného území zvětšila o 10 241,71 ha, tj. o 69,09 %.

Vyhlášení Národního parku by také pravděpodobně znamenalo zpřísnění režimu ochrany přírody, i když jsou některé části území v nejpřísnějším režimu národních přírodních rezervací. Zřízením NP by však došlo ke zpřísnění z toho důvodu, že by ochranné podmínky platily na větším území. Při vyhlášení Národního parku Jeseníky by však mělo dojít ke specifikaci bližších ochranných podmínek, které by umožňovaly např. existenci současných sportovních a rekreačních areálů, zachování populací nepůvodního druhu kamzíka horského apod. Také by mělo dojít k vytvoření návštěvního řádu národního parku, který by určoval, jak se mají návštěvníci k chráněnému území chovat.

Z tabulky definičních znaků na vyhlášení národních parků v ČR (viz. tabulka č. 6) vyplývá, že navrhované území splňuje kritéria pro zřízení NP na tomto území.

Nejcennější části území tvoří oblast Pradědu, Velká kotlina, údolí Bílé Opavy, Petrovy kameny, Rašeliniště Skřítek, oblast Šeráku a Keprníku. Jedná se o rozsáhlé území bez urbanizace s významným komplexem přírodních hodnot národního až středoevropského významu.

Vyhlášením Národního parku by se zvýšila územní ochrana jesenické přírody. O území by pečovala Správa NP Jeseníky, tím by došlo ke sjednocení činnosti orgánu ochrany přírody a snížení byrokracie např. při vykonávání managementu likvidace nepůvodní borovice kleče či ponechání lesních porostů samovolnému vývoji, z toho důvodu, že by veškerá činnost byla v režii jedné instituce.

Diskuze

V současné době jsou v České republice projednávány na různých úrovních tři návrhy na zřízení nových národních parků. Jedná se o Národní park Křivoklátsko, u kterého dospěla příprava k navržení území na NP nejdál. Byl dokončen kompletní návrh na vyhlášení včetně vymezení hranic a zakotvení NP v české legislativě. Tento návrh byl také odborně oponován.

Dále je to výše zmiňovaný Národní park Jeseníky, kde byl vypracován odborný návrh na zřízení NP Jeseníky, stručný plán péče o navrhovaný NP Jeseníky a předběžně byly určeny hranice. Ministerstvo životního prostředí se vyjádřilo tak, že zřízení NP začne připravovat až po jednoznačné poptávce společnosti. Od podání petice na zřízení národního parku Jeseníky uplynulo již 6 let a stále probíhají různá jednání, na kterých by se mělo dosáhnout většinového konsenzu. Za Národní park Jeseníky se také přimlouvalo 23 odborníků z různých přírodovědných pracovišť vydáním veřejného prohlášení k aktuálnímu stavu ochrany přírody Jeseníků v roce 2011. Tímto prohlášením předložili informace o jedinečnosti a ohroženosti Jesenické přírody. Ministerstvo životního prostředí jím zároveň žádalo k učinění kroků, které by vedly ke zlepšení praktické péče ochrany přírody právě zřízením vhodně připraveného národního parku. Výsledky této bakalářské práce se prakticky přiklání k názoru vědeckých pracovníků. Vyhlášením vhodně navrženého Národního parku Jeseníky by se zlepšila ochrana Jesenické přírody, která je pro Českou republiku významná a jedinečná.

Dalším uvažovaným územím je centrální část CHKO Jizerské Hory, které by díky svým hodnotám mohlo být připojeno k Národnímu parku Krkonoše. V současné době však není návrh nijak projednáván.

V budoucnosti je možné, že dojde také k rozšíření Národního parku České Švýcarsko o Labský kaňon a některé vzácné plochy CHKO Labské pískovce (Pelc a Pešout, 2013; Bureš et al., 2011).

Závěr

Úvodní část práce se zabývá popisem světové a české ochrany přírody. V první kapitole je popsána efektivita světové ochrany přírody v kategoriích Národní park a Chráněná krajina. Druhá kapitola zpracovává význam a efektivitu institutů územní ochrany v České republice společně s dokumenty, které se zabývají rozšiřováním chráněných území v našem státě. Na tuto část navazuje stručné shrnutí významu GIS v ochraně přírody, geograficko-environmentální charakteristika Hrubého Jeseníku a zhodnocení současného stavu legislativní ochrany přírody v CHKO Jeseníky.

Hlavním cílem praktické části bylo zjištění, zda se vyhlášením Národního parku Jeseníky změní či zvýší praktická ochrana přírody tohoto území.

Porovnáním maloplošných zvláště chráněných území v CHKO Jeseníky s hranicemi navrhovaného národního parku na vytvořených mapách jsem dospěl k závěru, že se současná plocha chráněného území zvětší o 69,09 %. Vyhlášením národního parku by se také pravděpodobně zpřísnil režim ochrany, i když jsou některé části území v nejpřísnějším režimu národních přírodních rezervací. Muselo by však dojít ke specifikaci bližších ochranných podmínek a k vytvoření návštěvního řádu národního parku.

Vyhlášením národního parku by také došlo ke změně statusu chráněného území, kdy národní parky chrání zejména přírodní nebo přírodě blízké ekosystémy, zatímco chráněné krajinné oblasti jsou výsledkem společného, vyváženého působení člověka a přírody.

Myšlenka zřízení národního parku je určitě na místě, muselo by však dojít k řadě vědeckým a socioekonomickým výzkumům a zejména ke shodě společnosti a dotčených zájmových skupin, jaké náležitosti by národní park měl splňovat.

Zdroje

ADNEJ. *mapio.net* [online]. [cit. 31. 3. 2017]. Dostupný na WWW: mapio.net/pic/p-39788272/

AGENTURA OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY ČR *Plán péče o uvažovaný Národní park Jeseníky*. Jeseník: Správa CHKO Jeseníky, 2011.

AGENTURA OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY ČR *Rozbory Chráněné krajinné oblasti Jeseníky*. Jeseník: AOPK ČR, 2012.

AGENTURA OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY ČR *Plán péče o chráněnou krajinnou oblast JESENÍKY*. Jeseník: AOPK ČR, 2014.

AGENTURA OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY ČR *Plán péče o Národní přírodní rezervaci Praděd: na období 2016 - 2024*. Jeseník: AOPK ČR, 2016.

AGENTURA OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY *Plán péče o Národní přírodní rezervaci Šerák-Keprník: na období 2015 - 2023*; AOPK ČR: Jeseník, 2015.

AGENTURA OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY ČR *Plán péče o národní přírodní rezervaci Rašeliniště Skřítek: na období 2016 - 2024*. Jeseník: AOPK ČR, 2015.

AGENTURA OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY ČR *Plán péče o přírodní rezervaci Sněžná kotlina: na období 2017 - 2026*. Jeseník: AOPK ČR, 2017.

AGENTURA OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY ČR *Plán péče o přírodní rezervaci Vysoký vodopád: na období 2017 - 2026*. Jeseník: AOPK ČR, 2017.

AGENTURA OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY ČR *Plán péče o přírodní rezervaci Bučina pod Františkovou myslivnou: na období 2016 - 2024*. Jeseník: AOPK ČR, 2015.

AGENTURA OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY ČR *Plán péče o PR Pod Jelení studánkou: na období 2011 - 2019*. Jeseník: AOPK ČR, 2011.

AGENTURA OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY ČR *Plán péče o PR Břidličná: na období 2016 - 2024*. Jeseník: AOPK ČR, 2016.

BALÁŽ, V., FALTEISEK, L., CHLUMSKÁ, Z., KOLÁŘ, F., KUBEŠOVÁ, M., MATĚJŮ, J., PRACH, J., REZKOVÁ, K. *Ochrana přírody z pohledu biologa*. 1st ed. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2010. ISBN 978-80-213-2085-7.

BUREŠ, S., et al. Příroda Jeseníků je výjimečná a ohrožená: Vhodným řešením je vznik dobře připraveného národního parku. *ekolist.cz*, 2011.

COURTESY OF GRAND TETON LODGE. *Yellowstonepark* [online]. [cit. 31. 3. 2017]. Dostupný na WWW: yellowstonepark.com/grand-teton-national-park/

ČERNÝ, Jiří. *Barrandien* [online]. [cit. 31. 3. 2017]. Dostupný na WWW: barrandien.cz/o-barrandienu/fotogalerie

DUDLEY, N., Ed. *Zásady pro používání managementových kategorií chráněných území.*; Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny, 2013.

DAMOHOŘSKÝ, M. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-338-7.

ERVIN, J. *Rapid Assessment and Prioritization of Protected Area Management (RAPPAM) Methodology*. Gland: WWF, 2003.

GASTON, K., JACKSON, S., CANTÚ-SALAZAR, L., CRUZ-PIÑÓN, G. The ecological performance of protected areas. *Annual Review of Ecology, Evolution and Systematics*, 2008, vol. 39, p. 93–113.

GREENLAND.COM. *Greenland* [online]. [cit. 31. 3. 2017]. Dostupný na WWW: greenland.com/en/about-greenland/nature-climate/the-national-park/

HOCKINGS, M., STOLTON, S., LEVERINGTON, F., DUDLEY, N., COURRAU, J. *Evaluating Effectiveness: A framework for assessing management effectiveness of protected areas*. 2nd ed. Gland, Cambridge: IUCN, 2006. ISBN 2-8317-0939-3.

JENKINS, C., JOPPA, L. Expansion of the global terrestrial protected area system. *Biological Conservation*, 2009, vol. 142, no. 10, p. 2166–2174.

KRNAP. *Krkonošský národní park* [online]. [cit. 31. 3. 2017]. Dostupný na WWW: krnap.cz/fotogalerie

KUNA, Petr. *Pralesy.cz* [online]. [cit. 31. 3. 2017]. Dostupný na WWW: pralesy.cz/2401-adrspassko-teplicke-skaly

LEDNICKÝ, V. Podnebí Pradědu. *Severní Morava*, Šumperk, 1985, 49: 44-48.

LEVERINGTON, F., HOCKINGS, M., PAVESE, H., COSTA, K., COURRAU, J. *Management effectiveness evaluation in protected areas – A global study: Overview of approaches and methodologies*. 1st ed. Gatton: The University of Queensland, TNC, WWF, IUCN-WCPA, 2008.

MACHAR, I. *Chráněné krajinné oblasti a jejich výchovně-vzdělávací potenciál*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-3945-7.

McDONALD, R. I., BOUCHER, T. M. Global development and the future of the protected area strategy. *Biological Conservation*, 2011, vol. 144, no. 1, p. 383–392.

MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ *Zákon o ochraně přírody a krajiny 144/1992 Sb.* Praha, 1992.

MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ *Zásady pro kategorizaci chráněných území na základě managementu. Planeta 2001*, 2001, vol. IX, no. 5, ISSN 1213–3396.

MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ *Aktualizace státního programu ochrany přírody a krajiny České republiky*. Praha: Ministerstvo životního prostředí České republiky, 2009.

MIKO, L. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007. Beckovy texty zákonů s komentářem. ISBN 978-80-7179-585-8.

SPOLEČNOST PŘÁTEL JESENÍKŮ O. S. *Národní park Jeseníky* [online]. Rýmařov: Petiční výbor petice na podporu vzniku NP Jeseník, 2016 [cit. 2017-03-23]. Dostupné z: <http://www.npjeseniky.info>

SPRÁVA CHKO JESENÍKY Od Lichtenštějnského pralesa k národnímu parku. *Campanula: Sborník referátů z konference ke 40 výročí Chráněné krajinné oblasti Jeseníky*, 2010, p. 1–3.

PELC, F., MÍCHAL, I., MLČOCH, S., JENÍK, J., DEHMAL, I., BUKÁČEK, R., SEIFERTOVÁ, H., MOCEK, I., PETŘÍČEK, V., Program rozvoje chráněných krajinných oblastí; Praha: SCHKO ČR, 2000.

PEŠOUT, P. Silvestrovský výnos - 80. let od vydání. *Ochrana přírody*, 2013, vol. 68, no. 6, p. 8–11. ISSN 1210-258X.

PELC, F., PEŠOUT, P. Soustava národních parků v ČR: součást naší přírodní pokladnice. *Ochrana přírody*, 2013, vol. 2/13, p. 11–16.

PRIMACK, R., KINDLMANN P., JERSÁKOVÁ J. *Úvod do biologie ochrany přírody*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-595-0.

QUITT, E. *Klimatické oblasti Československa*. Brno: Geografický ústav ČSAV, 1971. *Studia Geographica*, 16.

SCOTT, M., ABBITT, R. J. F., GROVES., C. R. What are we protecting? The U.S. conservation portfolio.. *Conservation Biology*, 2001, vol. 2, no. 1, p. 18–19.

SECRETARIA OF THE CONVENTION ON BIOLOGICAL DIVERSITY *Global Biodiversity Outlook 3*. Montreal: Secretariat of the Convention on Biological Diversity, 2010. ISBN 92-9225-220-8.

SCHMIDTOVÁ, T., HAJNÝ, L., HALFAR, J., CHLAPEK, J. Chráněná krajinná oblast Jeseníky. *Ochrana přírody*, 2009, no. 3, p. 2–6.

STEJSKAL, V. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-229-0.

ŠAFÁŘ, J., et al. *Chráněná území České republiky*. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR a EkoCentrum Brno, 2003. 456 p. Olomoucko, VI. ISBN 80-86064-46-08.

TURNER, W. R., WILCOVE, D. S. Adaptive Decision Rules for the Acquisition of Nature Reserves. *Conservation Biology*, 2006, vol. 20, no. 2, p. 527–537.

UNEP-WCMC and IUCN *Protected Planet Report 2016*; Cambridge, Gland: UNEP-WCMC and IUCN, 2016.

UNEP-WCMC *State of the world's protected areas: an annual review of global conservation progress*; Cambridge: UNEP-WCMC, 2008.

WORLD RESOURCES INSTITUTE (WRI) *World Resources 2002-2004: Decisions for the Earth: Balance, voice, and power*. Washington, D. C.: World Resources Institute, 2003.

ŽIVÝ KRAJ. *Živý kraj* [online]. [cit. 31.3.2017]. Dostupný na WWW: zivykraj.cz/cz/aktuality/50-let-narodni-prirodni-rezervace-soos

Přílohy

Příloha 1: Srovnání jednotlivých biotopů na území navrženého NP Jeseníky s Krkonošským národním parkem a NP Šumava

Navrhovaný NP Jeseníky	KRNAP	NP Šumava
ekosystémy alpské tundry	Vyskytují se v území, nicméně v jiné druhové garnituře a struktuře. Alpínská tundra Hrubého Jeseníku měla odlišnou postglaciální genezi což se odrazilo na odlišném charakteru bioty.	V území se nevyskytují.
ekoton difuzní alpské hranice lesa	V této podobě se v území prakticky nevyskytuje. Alpínská hranice lesa v KRNAP se vyznačuje jiným typem ekotonu.	V území se nevyskytuje.
zachovalé porosty přirozených horských smrčín s původním ekotypem horského smrku, místy bučiny nebo smíšené lesy s dominantním bukem	Vyskytují se v území v obdobné podobě.	Vyskytují se v území v obdobné podobě.
zachovalá přechodová rašeliniště a vrchoviště	Vyskytují se v území v poněkud odlišné druhové garnituře a struktuře.	Vyskytují se v území v poněkud odlišné druhové garnituře a struktuře.
izolované skalní biotopy nacházející se pod úrovní alpské hranice lesa	Vyskytují se v území v obdobné podobě.	Vyskytují se v území v obdobné podobě.
přirozené horské toky bystřinného charakteru	Vyskytují se v území v obdobné podobě.	Vyskytují se v území v obdobné podobě.
endemické a reliktní druhy rostlin a živočichů vázané na široké spektrum biotopů montánního až alpského stupně	Vyskytují se v území v jiné druhové garnituře a struktuře.	Částečně se vyskytují v území, avšak v jiné druhové garnituře a struktuře.
glaciální a periglaciální tvary reliéfu	Vyskytují se v území v obdobné podobě, nicméně některé tvary reliéfu jsou lépe vyvinuty na území Hrubého Jeseníku (a naopak).	Vyskytují se v území v obdobné podobě, nicméně některé tvary reliéfu jsou lépe vyvinuty na území Hrubého Jeseníku (a naopak).

Zdroj: Upraveno autorem dle Podkladu pro návrh Národního parku Jeseníky (2008)

Příloha 2: Porovnání rozdílů mezi národními parky a Správou CHKO Jeseníky

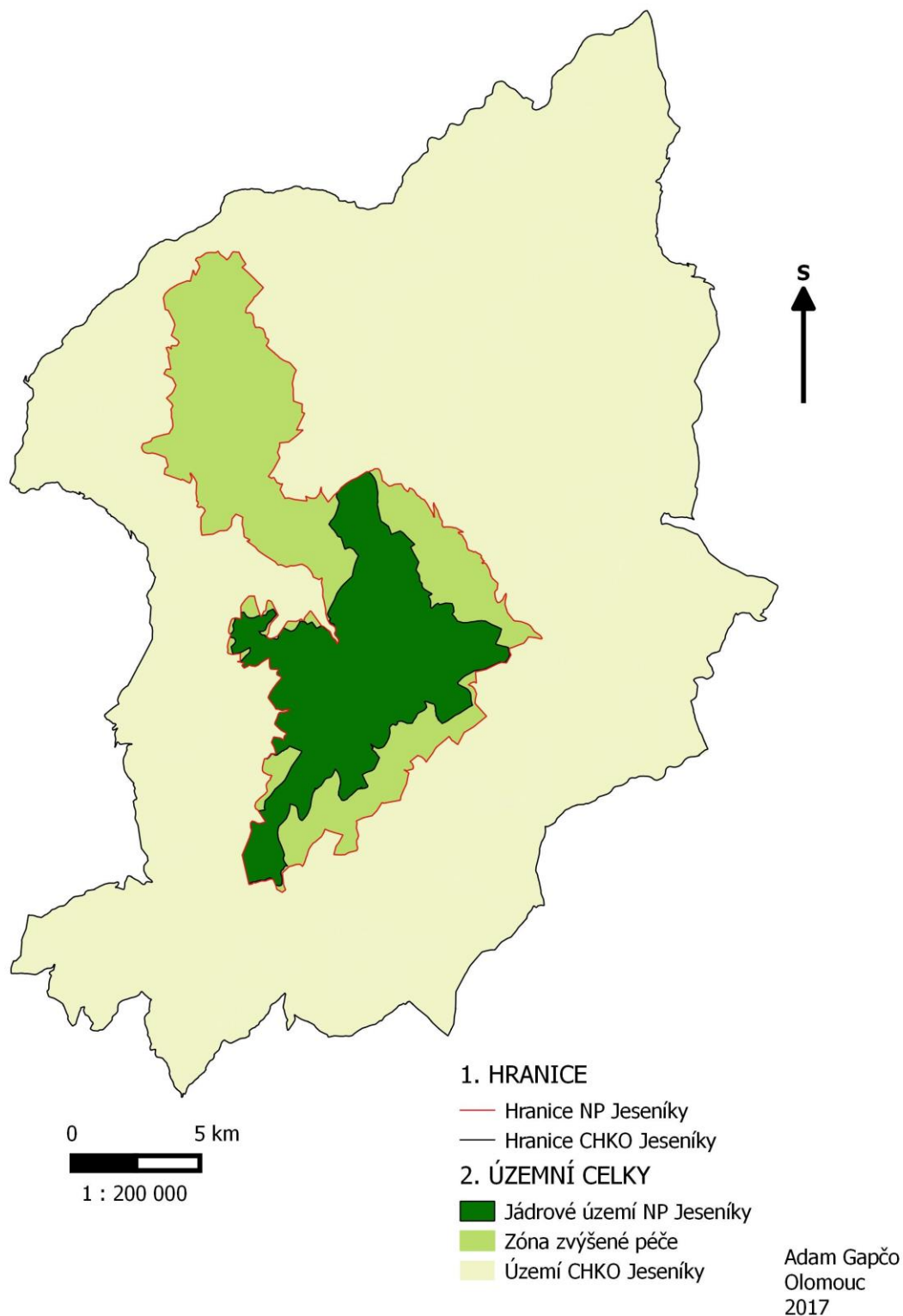
	NP Krkonoše	NP České Švýcarsko	CHKO Jeseníky
Rozloha území	363 km ²	79 km ²	744 km ²
Finanční výdaje v r. 2011	369,4 mil. Kč	88,2 mil. Kč	cca 13 mil. Kč
Počet zaměstnanců celkem	270	50	17
Počet zaměstnanců určených pro práci s veřejností, péči o návštěvníky a vzdělávání v oblasti ochrany přírody	Několik desítek zaměstnanců	5 osob + strážci přírody (5)	1
Počet profesionálních strážců přírody	20 +	5	1
Informační střediska o přírodě a krajině	5 stálých (Harrachov, Špindlerův Mlýn, Pec pod Sněžkou, Obří důl, Vrchlabí) + 2 sezónní (sruby přímo v terénu) + středisko ekologické výchovy Rýchorská bouda	2 (v Jetřichovicích a Dolní Chřibské) + finanční podpora provozu 2 dalších Informačních středisek	Žádné v provozu
Muzea	5 (Krkonošské muzeum Vrchlabí, Čtyři domky Vrchlabí, Jilemnice, Paseky nad Jizerou, Harrachov)	Dům Českého Švýcarska v Krásné Lípě	Žádné v provozu
Počet akcí pro veřejnost / počet účastníků	672/17642	136/3383	33/1100
Návštěvnost infocenter celkem	259 324 osob	43 828 osob	0 osob
Státní organizace, která spravuje území a zastupuje vlastníka (Českou republiku)	Správa Národního parku Krkonoše	Správa Národního parku České Švýcarsko	Lesy České republiky

Zdroj: upraveno autorem dle společnosti přátel Jeseníků z.s.

Příloha 3: Jádrové území navrhovaného Národního parku Jeseníky

JÁDROVÉ ÚZEMÍ NÁRODNÍHO PARKU JESENÍKY

v Jeseníkách 2017

Zdroj: Vytvořeno autorem